

Informaationsodankäynti: Media ja julkisuus lyömäaseina vuosina 1990–2015

Antti Valtteri Ahonen

Helsingin yliopisto

Valtiotieteellinen tiedekunta

Viestintä

Pro gradu -tutkielma

Huhtikuu 2016

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty Valtiotieteellinen tiedekunta		Laitos – Institution – Department Sosiaalitieteiden laitos	
Tekijä □– Författare – Author Antti Ahonen			
Työn nimi – Arbetets titel – Title Informaatioidankäynti: Media ja julkisuus lyömäaseina vuosina 1990–2015			
Oppiaine – Läroämne – Subject Viestintä			
Työn laji – Arbetets art – Level Pro gradu -tutkielma		Aika – Datum – Month and year Huhtikuu 2016	Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages 73
Tiivistelmä – Referat – Abstract			
<p>Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tarkastella informaatioidankäynnin käsitettä ja sen toteutumista käytännössä vuosina 1190-2015. Käsite avataan lukijalle kultakin vuosikymmeneltä poimitun esimerkkikonfliktin kautta, kuitenkin huomioiden myös kullekin vuosikymmenelle ominaiset teknologiset ja kulttuuriset ominaisuudet. 2010-luvun informaatioidankäyntiä tarkastellaan myös Krimin miehittämistä käsitteiden Helsingin Sanomien pääkirjoitusten kautta kehysanalyysiä hyödyntäen.</p> <p>Tutkimuksen aluksi määritellään informaatioidankäynti. Todetaan informaatioidankäynnin tarkoittavan sotatekniseltä kannalta esimerkiksi hyökkäyksiä vastustajan komentoketjua tai tietojärjestelmiä vastaan. Julkiseen mielipiteeseen vaikuttamaan pyrkivät toimenpiteet kuvataan myös informaatioidankäyntiin kuuluviksi ja rajataan tämä tutkimus koskemaan tätä informaatioidankäynnin ulottuvuutta. Tästä näkökulmasta informaatioidankäynti määritellään informaation hyödyntämiseksi osana suoraa sodankäyntiä sekä konfliktin osapuolten pyrkimykseksi vaikuttaa mediaan ja julkisuuteen itselleen suotuisalla tavalla. Informaatioidankäyntiä kuvataan myös perinteisen teollisen sodankäynnin vastakohtaksi ja todetaan sen vaativan resursseja. Käsitteen määrittely pohjautuu Libickin, Rodgersin, Thussun ja Freedmanin näkemyksiin.</p> <p>1990-luvun esimerkkikonfliktina käytetään Persianlahden sotaa, josta informaatioidankäynnin menetelmien hyödyntämisenä mainitaan Yhdysvaltojen johtaman liittouman luoma pool-järjestelmä, jonka avulla kontrolloitiin konfliktista julkisuuteen päätyvää tietoa. 2000-luvun esimerkkinä käytetään toista Irakin sotaa, jossa todetaan Yhdysvaltojen organisoineen laajentaneen pool-järjestelmää ja ottaneen avukseen myös viestintä- ja PR-toimistoja sekä mediaorganisaatioita julkisen mielipiteen saamiseksi Irakissa operointinsa kannalle. 2010-luvun esimerkkinä käytetään arabikevään tapahtumia ja erityishuomiota kiinnitetään internetin ja sosiaalisen median tärkeään rooliin hallituksien kontrolloiman valtamedian sensuurin osittaisessa murtaamisessa.</p> <p>Helsingin Sanomien Krimin miehitystä käsitteleviä pääkirjoituksia on tutkimuksen aineistona 11 kappaletta, joista löydetään viisi pääkehystä sekä kaksi toissijaista kehystä. Pääkehukset nimetään tulevaisuuden peloksi, Venäjän kontrolliksi, heikoksi Euroopan Unioniksi, historiaan vetoamisen mahdottomuudeksi ja taloudelliseksi pakotteiksi. Nämä viisi Krimin miehitystä tarkastelevaa kehystä eli näkökulmaa todetaan löytyvän Helsingin Sanomien pääkirjoituksista ajalta 1.2.2014-28.2.2015. Toissijaisena löydetään kaksi kehystä, jotka nimetään Venäjän toiminnan tuomitsemiseksi ja Venäjän propagandan vaarallisuudeksi.</p> <p>Johtopäätöksissä todetaan informaatioidankäynnin käsitteen olevan jatkuvassa muutoksessa ja että se kehittyi yhdessä teknologian ja kulttuurin kanssa. Informaatioidankäynnin nähdään myös muuttuneen yhä hienovaraisemmaksi ja ammattimaisemmaksi vuosikymmenten kuluessa. Käsitteen muuttuessa nopeasti nähdään viestintä- ja sotatieteiden yhteistyö jatkossa entistä tärkeämmäksi.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords Informaatioidankäynti, propaganda, sensuuri, kehys			

Sisällys

1. Johdanto	1
1.1 Tutkimuskysymykset ja rakenne	1
1.2 Tutkimuksen taustaa	2
1.3 Aiheen rajaus ja keskeiset käsitteet	3
2. Informaatiosota	6
2.1 Persianlahden sota: julkisuus ja media osana sodankäyntiä.....	10
2.2 Irakin sota ja terrorismi: informaatio täysivertaisena aseena	13
2.3 Arabikevät: internet ja sosiaalinen media valtavirran haastajina	17
3. Modernia kylmää sotaa?	21
3.1 Ukrainan kriisi	22
3.2 Informaatiosodankäynniltä suojautuminen	24
3.3 Ajattelun tueksi: Heikki Luostarisen haastattelu.....	27
3.4 Aineiston tutkimussuunnitelma	29
4. Tutkimusmenetelmä- ja materiaali.....	31
4.1 Kehys.....	31
4.2 Kehysanalyysi	33
4.3 Tutkimuksen kohteena oleva aineisto	34
4.4 Tutkimuksen luotettavuus	35
5. Analyysi ja tulokset.....	37
5.1 Kehyksien esittely	37
5.2 Pääkehukset.....	39
5.2.1 Tulevaisuuden pelko	39
5.2.2 Venäjän kontrolli	42
5.2.3 Heikko Euroopan Unioni	45
5.2.4 Historiaan vetoamisen mahdottomuus.....	48

5.2.5 Taloudelliset pakotteet.....	50
5.3 Toissijaiset kehykset.....	51
5.3.1 Venäjän toiminnan tuomitseminen	52
5.3.2 Venäjän propaganda Ukrainassa.....	53
6. Tutkimuksen tulokset.....	57
6.1 Kehysanalyysin havainnot.....	58
6.2 Vastaukset tutkimuskysymyksiin	61
7. Loppupäätelmät ja diskussio	65
Lähteet.....	69

1. Johdanto

Erilaiset sodat ja konfliktit ovat olleet pysyvä ilmiö läpi ihmiskunnan historian. Euroopassa on toisen maailmansodan jälkeen eletty historiallisesta näkökulmasta poikkeuksellisen väkivallatonta aikaa. Valtioiden välisen sodan puhkeaminen saattaa tuntua jopa mahdottomalta ajatukselta. Näin ainakin, mikäli ymmärrämme sodan jonkinlaisena kansallisvaltioiden välisenä aseellisenä yhteenotona. Vuonna 2014 alkanut Ukrainan kriisi sekä Pariisissa tammikuussa 2015 tapahtunut terrori-isku Charlie Hedbo-lehden toimitukseen ovat kuitenkin esimerkkejä siitä, että perinteinen käsityksemme konfliktista tai sodasta vaatii päivittämistä niiden muuttaessa muotoaan jatkuvasti. Suomen Puolustusvoimien komentaja Jarmo Lindberg totesi puheessaan vuonna 2014, että sodat ja konfliktit ovat muuttuneet yhä enemmän kohti hybridisodankäyntiä. Tällä Lindberg tarkoittaa erilaisten poliittisten keinojen ja median hyödyntämistä osana sodankäyntiä. Sodan painopiste on Lindbergin mukaan siirtynyt informaationsodankäyntiin, jonka tarkoituksena on syöttää mediaan väärää tietoa ja sekoittaa vastapuolen päätöksentekoa. (Puolustusvoimien [www-sivusto](http://www.puolustusvoimat.fi). < www.puolustusvoimat.fi >. Viitattu 28.1.2015.)

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on käsitellä informaationsodankäyntiä ja sitä, mitä tuo monitulkintainen käsite oikeastaan pitää sisällään. Osalle käsite saattaa tuoda mieleen toisen maailmansodan ja sitä seuranneen kylmän sodan aikaiset propagandajulisteet. Toisille käsite saattaa merkitä esimerkiksi internetissä tapahtuvaa väärän tiedon levittämistä. Monitulkintaisuutensa vuoksi informaationsodankäynnin käsite vaatii kriittistä tarkastelua, jotta voisimme ymmärtää ja tunnistaa tätä jatkuvasti ympärillämme tapahtuvaa toimintaa paremmin.

1.1 Tutkimuskysymykset ja rakenne

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, mitä informaationsodankäynnillä tarkoitetaan. Jotta tämä varsin monimuotoinen käsite voidaan ymmärtää mahdollisimman laajasti, tulen tarkastelemaan informaationsodankäyntiä eri vuosikymmenten kontekstissa tarvittavan taustatiedon saamiseksi. Haluan selvittää, minkälaisia muotoja informaationsodankäynti on historian aikana saanut ja miten median

eri teknisiä kanavia on hyödynnetty informaatioidankäynnin osana. Tutkimuskysymyksiä ovat siis:

1. Mitä informaatioidankäynnin käsitteellä tarkoitetaan?
2. Millaisia muotoja informaatioidankäynti on historian aikana saanut ja miten median eri teknisiä kanavia on hyödynnetty sen osana?

Aloitan informaatioidankäynnin tarkastelun luomalla yleiskatsauksen siihen, mitä käsitteellä tarkoitetaan. Tämän jälkeen siirryn tutkimuksen teoreettiseen osioon, jossa informaatioidankäyntiä tarkastellaan sen historiallisessa kontekstissa. Aloitan tarkastelun Persianlahden sodasta, jota pidetään ensimmäisenä median reaaliajassa yleisölleen välittämänä konfliktina. Tutkimuksen painopiste on tällä ajanjaksolla julkisen mielipiteen hallinnassa ja median hyödyntämisessä sen osana. 2000-luvun alussa käynnistyi, jälleen Yhdysvaltojen toimesta, globaali terrorisminvastainen sota, joka johti lukuisiin merkittäviin konflikteihin, kuten toiseen Irakin sotaan. Terrorisminvastaista sotaa käsittelevä osio tarkastelee ja syventää informaatioidankäynnin käsitettä erityisesti ei-valtiollisten toimijoiden, kuten median ja pr-toimistojen hyödyntämistä osana sodankäyntiä ja sen oikeuttamista. Lopuksi tarkastelen vielä yksityiskohtaisesti internetin ja sosiaalisen median hyödyntämistä informaatioidankäynnin välineenä. Esimerkkeinä käytetään vuonna 2011 alkaneen arabikevään ja sen eri kansannousujen tapahtumia.

1.2 Tutkimuksen taustaa

Informaatioidankäynti on Ukrainan kriisin myötä noussut päättäjien puheissa ja mediassa laajasti esiin. Käsite on kuitenkin niin monitulkintainen, että sitä täysin ymmärtääksemme tarvitsemme ajankohtaista tutkimustietoa sen eri muodoista ja tulkinnoista käsitteen historiaa unohtamatta. Olen itse kandidaatintutkielmassani tutkinut pohjoismaisten journalismin laatuikäytysten toteutumista sotia ja konflikteja käsittelevässä journalismissa. Erilaisten mediakanavien kasvaneen määrän vuoksi on laadukkaiden ja totuudenmukaisten sisältöjen tunnistaminen kuitenkin yhä haastavampaa. Pohjoismaissa olemme tottuneet siihen, että kansalliset mediamme puhuvat totta ja pyrkivät uutisissaan objektiivisuuteen. Vääristeltyjen tai tekaistujen

tietojen levittäminen on kuitenkin informaatiiosodassa arkipäivää, ja meidänkin puolueettomat mediamme ovat suurelta osin kansainvälisten uutistoimistojen tietojen varassa. Internet kanavana mahdollistaa toki tapahtumien keskipisteestä tapahtuvan tietojen levityksen esimerkiksi paikallisten siviilien tai alueella operoivien sotilaiden toimesta. Kuitenkin, olemme jälleen lähtöpisteessä. Miten voisimme varmistua noiden tietojen oikeellisuudesta?

Suorien konfliktien muuttuessa kansallisvaltioiden välisistä yhteenotoista eri ryhmien ja toimijoiden väliseksi hybridisodankäynniksi, on informaatiotulvan kontrollointi yhä tärkeämpää konfliktien osapuolille etulyöntiaseman saavuttamiseksi. Tärkeää se on myös informaation vastaanottajalle, jonka on jatkuvan uutisvirran keskeltä tunnistettava faktat kaiken disinformaation keskeltä saadakseen mahdollisimman realistisen kuvan maailman tapahtumista.

1.3 Aiheen rajaus ja keskeiset käsitteet

Informaatiiosodankäynnin ollessa varsin monimuotoinen käsite, sijoittuu tämän tutkimuksen painopiste sen ihmismielen, kulttuurin ja julkisuuden hallintaa painottavaan osa-alueeseen. Esittelen tälle valinnalle tarkemmat perustelut 2. luvun alussa informaatiiosodankäynnin käsitteen tarkemman määrittelyn yhteydessä. Olen valinnut Persianlahden sodan tarkastelun aloituspisteeksi, koska siitä lähtien länsimaisen median voidaan katsoa olleen riittävän tehokkaalla tasolla tuottaakseen konfliktista tarkkaa ja ajankohtaista tietoa. Myös televisio on tuohon aikaan länsimaissa löytynyt jo useimmista kodeista ja sanomalehtien valta ja näkyvyys ovat ulottuneet laajalle alueelle (Nieminen & Pantti 2009, 18). Lisäksi Persianlahden sota oli aikansa merkittävin konflikti ja sen vaikutukset maailmanpolitiikassa näkyvät edelleen (Nohrstedt & Ottosen 2001, 11). Tutkimuksessa esiteltävät konfliktit on valittu siten, että niiden avulla pystytään havainnollistamaan informaatiiosodankäyntiä ja tarjoamaan esimerkkejä. Aihetta voisi tietysti lähestyä muidenkin konfliktien tai näkökulmien kautta. Olen kuitenkin valinnut edellä mainitut esimerkkikonfliktit ja niitä luonnehtivat informaatiiosodan piirteet, koska ne kuvastavat omasta mielestäni varsin hyvin eri aikakausien informaatiiosodankäyntiä ja niiden ominaispiirteitä. Tutkimuksen edetessä

kronologisesti, on esimerkit valittu myös ikään kuin jatkokertomuksena ja luonnollisena jatkumona toisilleen.

Seuraavaksi määrittelen tutkimuksen kannalta oleelliset käsitteet. Aloitan tutkimuksen tärkeimpänä käsitteenä toimivan informaatio sodan määrittelyn seuraavan luvun alussa. Informaatio sotaan liittyy keskeisesti julkisuuden hallitseminen ja siellä mielipiteisiin vaikuttaminen. Julkisuudella tarkoitetaan tässä tutkielmassa erilaisten intressien ja tasavertaisen keskustelun areenaa ja sillä nähdään olevan erilaisiin yhteiskunnan osaluokiin, kuten talouteen ja politiikkaan liittyviä tehtäviä (Nieminen & Pantti 2009, 31-32). Myös julkisuuden kaupallisen puolen eli ihmisten kulutusta ohjaavien piirteiden huomiointi on tärkeää erityisesti kun pohdimme tapoja vaikuttaa julkisuudessa kansalaisten kulutustottumuksien kautta. Erilaiset toimijat kuten päättäjät, sotilaat tai talouden asiantuntijat pyrkivät siis viesteineen ensinnäkin pääsemään julkisuuteen ja toiseksi saamaan sanomansa läpi ihmisille. Armeijoiden tiedotus- ja pr-toiminnan tarkoituksena on tukea sen eri operaatioita esimerkiksi syöttämällä julkisuuteen väärä tietoja vastustajaa hämätäkseen tai kohottaa omien sotilaiden ja kansalaisten moraaliala sodan oikeuttamiseksi (Luostarinen 1994, 113).

Yksi informaatio sodankäynnin tärkeimpiä keinoja on sensuurin käyttäminen. Sensuurilla tarkoitetaan toimintaa, jonka tarkoituksena on estää tai muuttaa tekoja tai ajatuksia, jotka ovat sensuroijan edun vastaisia (Nieminen & Pantti 2009, 57). Sotatilanteissa tiedotusvälineiden asettaminen armeijan tiedotustoiminnan tueksi ja täydelliseen kontrolliin onkin varsin yleistä, kun taas pienemmissä konflikteissa tiedotusvälineet ovat taipuvaisia oman maansa hallituksen tai kansallisena etuna pitämiensä tavoitteiden edesauttamiseen (Luostarinen 1994, 101). Äärimmäistä sensuurin muotoa edustavat viime vuosien sodissa ympäri maailmaa murhatut journalistit. Esimerkiksi Irakin sodassa oli vuoteen 2008 mennessä tapettu 118 journalistia tai mediatyöläistä, kun toisessa maailmansodassa luku oli 69 ja Vietnamin sodassa 63 (Jansen 2008). Sensuurin muodot siis vaihtelevat erittäin hienovaraisesta äärimmäisiin tekoihin, kuten ihmisten vaimentamiseen väkivallan keinoin. Sensuuri muodostaa pahimmillaan uhkan journalistien laadun ihanteiden toteutumiselle ja sananvapaudelle. Lehdistöä on varsinkin sotien ja konfliktien yhteydessä kuitenkin sensuroitu jo pitkään. Esimerkiksi Suomessa ennakkosensuuri otettiin käyttöön vuonna

1939 sodan kynnyksellä ja siitä luovuttiin vasta vuonna 1947 (Nieminen & Pantti 2009, 59).

Propagandalla tarkoitetaan valtion tai muun toimijan harjoittamaa viestintää, jonka tarkoituksena on saada viestin vastaanottaja muuttamaan mielipidettään tai toimimaan sen vastaisesti. Propagandaa voi esiintyä useilla eri yhteiskunnan osa-alueilla, kuten talouden, ulkopoliitiikan tai uskonnon areenoilla. Klassisimpia esimerkkejä aivopesuun tähtäävästä propagandasta lienevät Natsi-Saksan tai Neuvostoliiton harjoittamat toimet, joilla pyrittiin vaikuttamaan suurien massojen mielipiteisiin. Tänä päivänä kyse on hienotunteisemmasta prosessista, joka usein naamioidaan esimerkiksi kriisiviestinnän muotoon. (Luostarinen 2003, 17.) Helsingin Sanomat kertoi marraskuussa 2014, että Pietarissa työskentelee 200 hengen yhteisö, jonka tehtävänä on kehua työkseen Venäjää internetissä (Ahonen, Helsingin Sanomat 17.11.2014). Trollaus eli internetissä käytävän keskustelun manipulointi voisi olla yksi esimerkki nykyisistä propagandan muodoista.

Journalismilla tarkoitetaan tässä tekstissä ajankohtaisten tapahtumien uutisointia (Nieminen & Pantti 2009, 133). Sota- ja konfliktijournalismilla puolestaan tarkoitetaan sitä, miten sodat ja konfliktit julkisuudessa esitetään ja mitä niistä julkisuudessa kerrotaan. Journalismi on toki vain yksi informaationsodankäynnin kanavista, mutta tärkeä sellainen, koska sillä pystytään vaikuttamaan suuriin massoihin. Olen valinnut tämän tutkimuksen empiiriseksi aineistoksi Helsingin Sanomien Ukrainan kriisiä koskevan uutisoinnin vuosilta 2014-2015. Tällä pyrin hahmottamaan, miten valtakunnallinen sanomalehti asemoituu poliittisesti ja minkälaisia mielipiteitä se esittää julkisuuteen. Helsingin Sanomat on sanomalehtenä perusteltu valinta aineistoksi nimenomaan asemansa vuoksi. Ensinnäkin se on Suomen suurin sanomalehti levikillä mitattuna. Toiseksi Suomi valtiona on geopoliittisessa tilanteessa, jossa se sijoittuu idän ja lännen väliin ja pyrkii pitämään hyvät suhteet kaikkiin osapuoliin Ukrainan kriisistä huolimatta.

2. Informaatiota

Aloitan tutkimuksen esittelemällä informaatiotaodankäynnin käsitteen. Ensimmäiseksi on todettava, että informaatiotaodankäyntiä ei voida nähdä esimerkiksi yhtenä tietynä tekniikkana käydä sotaa tai vaikuttaa mielipiteisiin, vaan se koostuu useista erilaisista osa-alueista. Kyse ei myöskään ole ainoastaan tiedonvälitykseen tai julkisuuden hallintaan liittyvistä tekniikoista tai toimenpiteistä, vaan myös perinteisistä hyökkäyksistä. Nämä hyökkäykset voivat olla luonteeltaan esimerkiksi tietojärjestelmiin, infrastruktuuriin tai ihmishenkiin kohdistuvia. Martin C. Libicki (1995, 7) on määritellyt seitsemän sodankäynnin tapaa, jotka yhdessä muodostavat pohjan informaatiotaodankäynnin käsitteelle.

Informaatiotaodankäynnin ensimmäisen osa-alueen muodostavat *komentorakenteita vastaan suunnatut iskut*. Tällä tarkoitetaan esimerkiksi keskeisimpiä hallintorakennuksia tai viestikeskuksia vastaan suunnattuja iskuja, joiden tarkoituksena on vastustajan komentoketjun katkaiseminen. Nämä iskut saattavat suuntautua myös tiettyjen komentajien tai keskeisten päättäjien henkeä vastaan. Esimerkiksi Yhdysvallat yritti Persianlahden sodassa tappaamaan Saddam Husseinin. Kyse ei aina ole kuitenkaan suoran väkivallan käytöstä, vaan teknologian kehittymisen myötä ovat yleistyneet myös esimerkiksi hyökkäykset tietojärjestelmiä vastaan. (Libicki 1995, 9-11.)

Toisena informaatiotaodankäynnin osa-alueena on *tiedustelutietoon perustuva sodankäynti*. Tällä tarkoitetaan tietojen keräämistä vastustajan joukkojen toiminnasta taistelukentällä ja tuon tiedon hyödyntämistä osana omaa taistelutoimintaa. Esimerkiksi satelliittikuvauksella voidaan saada tarkkoja tietoja vastustajan liikkeistä ja vastassa olevasta kalustosta ja suunnitella omaa toimintaa tämän tiedon pohjalta. Tiedustelutiedon tärkeän roolin takia myös erilaiset harhautukset tai väärän tiedon levittämiseen perustuvat taktiikat ovat yleistyneet. Esimerkiksi Persianlahden sodassa Yhdysvallat vuosi medialle tarkoituksella väärää tietoa aikeistaan ja pyrki näin harhauttamaan Irakin johtoa. (Libicki 1995, 19-20.)

Kolmas informaatiotaodankäynnin osa-alue on *elektroninen sodankäynti*. Tällä tarkoitetaan omien joukkojen ja johtamisjärjestelmien välistä kommunikointia. Esimerkkinä elektronisesta sodankäyntilaitteistosta voisivat toimia erilaiset tutkat tai

viestien salausrjestelmät. Toisen maailmansodan aikaan tuli tunnetuksi saksalaisten kehittämä Enigma-salauslaite, jonka salauksen puolalaiset lopulta onnistuivat murtamaan. Nykyaikaisten tietokoneiden luomat salaukset puolestaan ovat niin tehokkaita, että salausten murtaminen on lähes mahdotonta. (Libicki 1995, 27-29.)

Neljännän informaationsodankäynnin osa-alueen muodostaa *psykologinen sodankäynti*. Tällä tarkoitetaan hyökkäyksiä, jotka on kiinteiden rakennusten tai järjestelmien sijasta suunnattu suoraan ihmismieltä vastaan. Nämä hyökkäykset voidaan edelleen jakaa neljään kategoriaan. Hyökkäykset voidaan kohdistaa kansalaisten, vastapuolen komentajien tai joukkojen mielipidettä kohtaan tai niillä voidaan pyrkiä kulttuuriseen konfliktiin hyökkäyksen kohteena olevan maan sisällä. (Libicki 1995, 35.) Kuten alussa esitin, tämä tutkimus painottuu viestinnän tutkimuksen ollessa kyseessä tähän osa-alueeseen. Eri vuosikymmenten esimerkkikonflikteja tullaan tarkastelemaan mielipiteen, kulttuurin ja julkisuuden manipuloinnin sekä hallitsemisen kautta. Lisäksi eri medioita kuten televisiota tai radiota tarkastellaan teknisenä kanavana osana informaationsodankäyntiä. Sivuan kuitenkin tutkimuksessa myös muita nyt esiteltäviä informaationsodankäynnin osa-alueita, sillä niiden olemassaolon muistaminen on tärkeää informaationsodankäynnistä puhuttaessa.

Viidentenä informaationsodankäynnin osa-alueena toimii *hakkerointiin perustuva sodankäynti*. Tämä on tärkeää erottaa ensimmäisenä esitellyistä komentorakenteita vastaan suuntautuvasta toiminnasta, koska hakkerointiin perustuva sodankäynti on suunnattu siviilikohteita vastaan sotilaskohteiden sijasta. Vaikka näiden kohteiden raja saattaa joskus olla häilyvä, on siviilikohteiden kyky torjua sähköisiä hyökkäyksiä huomattavasti matalampi verrattuna sotilaskohteisiin. Hakkeroinnin tarkoituksena on lähinnä kiusanteko tai osapuolen toiminnan hidastaminen. Esimerkkinä tällaisesta hyökkäyksestä voisi toimia pörssiä vastaan suunnattu hyökkäys. (Libicki 1995, 49-50.)

Kuudentena informaationsodankäynnin osa-alueena on *talousjärjestelmän hyödyntäminen*. Tämän toimintatavan tarkoituksena on valtiontalouteen vaikuttamalla estää tai vaikeuttaa toisen osapuolen mahdollisuuksia osallistua konfliktiin. Tämä osa-alue voidaan edelleen jakaa kahteen eri muotoon, informaatiovirran tyrehtyttämiseen tai informaation dominointiin. Informaation dominoinnilla tarkoitetaan pitkäjänteistä toimintaa, jonka tarkoituksena on saavuttaa tietyn toimijan hegemonia markkinoilla ja

sitä kautta määräävä asema maailmanpolitiikassa. Tämä toimintatapa ei siis ole perinteisessä mielessä aggressioon perustuva, vaan enemmänkin uskoa tiettyyn politiikkaan. Informaatiovirran tyrehtyttäminen puolestaan tarkoittaa vastapuolen sulkemista pois yhteisiltä markkinoilta heikentääkseen sen roolia tietyssä konfliktissa. (Libicki 1995, 67-69.) Esimerkiksi Euroopan Unioni on meneillään olevan Ukrainan kriisin takia määrännyt Venäjälle talouspakotteita, jotta se vetäisi joukkonsa pois Ukrainasta ja lopettaisi siellä sotivien separatistien tukemisen. Radikaalimpana toimenpiteenä on esitetty Venäjän sulkemista pois nykyisestä SWIFT-maksujärjestelmästä, joka pysäyttäisi noin 80 prosenttia Venäjän ulkomaille suuntautuvasta rahaliikenteestä.

Seitsemäntenä ja viimeisenä informaatiotosodankäynnin osa-alueena on *kybersodankäynti*. Kybersodankäynti voidaan jakaa informaatioon kohdistuvaan terrorismiin, simuloituun sodankäyntiin sekä semanttisiin hyökkäyksiin. Informaatioon kohdistuvalla terrorismilla tarkoitetaan hyökkäyksiä, jotka tekevät jonkin toimijan kriittiset järjestelmät avoimeksi palvelunestohyökkäyksille tai hakkeroinnille. Esimerkkinä tällaisesta toiminnasta ovat mm. viime vuosina tapahtuneet laajaa julkisuutta saaneet tietovuodot viranomaislähteistä, joista tunnetuin lienee Edward Snowdenin tapaus, jossa hän vuosi tietoja Yhdysvaltojen Kansallisen turvallisuusviraston NSA:n harjoittamasta joukkovalvonnasta. Simuloidulla sodankäynnillä tarkoitetaan tietokoneella luotuja skenaarioita, joissa testataan omien joukkojen kestävyyttä virtuaalisesti. Se on siis väkivallatonta ja pyrkii luomaan informaatiota mahdollista tositilannetta varten. Semanttinen hyökkäys jotakin tietojärjestelmää vastaan muistuttaa hakkerointia, mutta siitä poiketen hyökkäyksen kohteen ei tulisi huomata hyökkäystä, vaan järjestelmän pitäisi hyökkäyksestä huolimatta näyttää toimivan normaalisti. (Libicki 1995, 75-79.)

Journalisti James Rodgers (2012, 67) puolestaan näkee informaatiotosodankäynnin käsitteen koostuvan informaation hyödyntämisestä suorassa sodankäynnissä. Tällä hän tarkoittaa esimerkiksi erilaisten kehittyneiden ase- ja viestintäteknologioiden hyödyntämistä osana taisteluja. Toisena informaatiotosodankäynnin muotona Rodgers näkee konfliktin eri osapuolten yritykset vaikuttaa konfliktista tapahtuvaan raportointiin mediassa itselleen suotuisella tavalla.

Kolmannen määritelmän mukaan informaatiotosodalla tarkoitetaan teknologisen ja poliittisen ilmapiirin muuttumisen seurauksena syntynyttä uutta sodankäynnin muotoa, jossa informaatio- ja viestintäteknologioita hyödynnetään osana konflikteja ja jossa pärjäävät ne, joilla on resursseja panostaa siihen (Thussu & Freedman 2003, 57). Informaatiotosodankäynnin vastakohtana voidaan nähdä teollinen sodankäynti, jota käydään yleensä valtioiden kesken raskasta aseistusta ja suuria armeijoita hyödyntäen (Thussu & Freedman 2003, 61).

Thussun ja Freedmanin (2003, 62-64) mukaan informaatiotosodankäynti ei enää vaadi teollisen sodankäynnin kaltaista joukkojen mobilisaatiota, vaan operaatiot voidaan suorittaa pienen erikoisjoukon turvin. Saattaa myös olla, että joukkoja ei tarvitse edes saattaa vaaraan, vaan iskut toteutetaan täsmäaseita käyttäen. Mahdolliset hyökkäyssodatkin pyritään suorittamaan mahdollisimman nopeasti ja saavuttamaan yliote, kuten esimerkiksi Yhdysvallat teki Persianlahden sodassa 1991 ja myöhemmin Afganistanissa 2001. Onnistuakseen informaatiotosodankäynti vaatii sitä käyttävältä taholta mukautuvuutta julkisuuteen ja nopeaa reagointikykyä, mutta myös resursseja kerätä tietoa erilaisia menetelmiä, kuten vakoilukoneita tai satelliitteja hyödyntäen. Onnistuakseen informaatiotosodankäynti vaatii julkisuudessa ilmenevien reaktioiden hallintaa kotimaassa ja ulkomailla. Erityisesti demokraattisissa maissa tämä on haastavaa vapaan tiedonvälityksen ansiosta.

Tässä kappaleessa olen esitellyt informaatiotosodankäynnin monimuotoista käsitettä. Kuten voimme huomata, informaatiotosodankäynti pitää sisällään medioiden kautta vaikuttamisen ja julkisuuden hallinnan lisäksi myös suuremman ja teknisen sodankäynnin muotoja. Mielestäni informaatiotosodankäynnin voisi määritellä erilaisten tietojen ja teknologioiden hyödyntämiseksi osana jonkin tahon puolustautumista tai hyökkäämistä toista tahoja vastaan. Vaikka tutkimus keskittyykin erityisesti psykologisen, siis ihmismieltä vastaan suunnatun informaatiotosodankäynnin sektoriin, on mielestäni tärkeää pitää mielessä käsitteen monimuotoinen luonne laajemman kokonaiskuvan hahmottamiseksi. Seuraavassa kappaleessa aloitan tarkastelemaan erilaisten medioiden ja julkisuuden hyödyntämistä osana informaatiotosodankäyntiä. Tämä tapahtuu esimerkkikonfliktien kautta. Aloitan kunkin kappaleen esittelemällä lyhyesti konfliktin luonteen ja siirryn sen jälkeen informaatiotosodankäynnin ilmiöön, jonka kautta kutakin aikakautta tarkastellaan.

2.1 Persianlahden sota: julkisuus ja media osana sodankäyntiä

Persianlahden sotaan johtaneiden tapahtumien voidaan katsoa alkaneen elokuussa 1990, kun Saddam Husseinin johtama Irak epäili Kuwaitia salaliitosta Yhdysvaltojen kanssa öljyn hinnan pitämiseksi alhaalla ja vastatoimena miehitti Kuwaitin. Konfliktiin haettiin diplomaattista ratkaisua, mutta neuvottelujen epäonnistuttua Yhdysvaltojen johtama liittouma hyökkäsi Irakiin tammikuussa 1991. (Luostarinen & Nieminen 1991, 9.)

Persianlahden sota on median ja julkisuuden kannalta mielenkiintoinen käännekohta historiallisesti. Ensimmäistä kertaa globaali mediakoneisto oli sillä tasolla, että tietoa taistelutantereelta voitiin välittää reaaliaikaisesti mm. satelliittiyhteyksien avulla. Nieminen (1991, 18) esittääkin, että televisiokanava CNN:n toimittajat muodostivat sodan kolmannen osapuolen, joka pystyi määrittelemään osaltaan miten sodan tapahtumat julkisuudessa esitettiin. Julkisuutta ja yleistä mielipidettä kontrolloidakseen liittouma sijoitti Persianlahden tapahtumia raportoimaan saapuneet toimittajat ns. *pooleihin* eli sotilaskomppanioiden yhteydessä toimiviin osastoihin. Nämä poolit pääsivät liittouman sotilaiden suojeluksessa alueille, joille heidät katsottiin voivan päästää ja saivat kaiken informaationsa sotilasjohdon kautta. (Timonen 1991, 51.) Kyse oli siis tiukasta ennakkosensuurista, jossa liittouma pystyi määrittelemään julkisuuteen annettavien tietojen sisällön. Persianlahden tapahtumien jälkeen maailmalla on tullut yleiseksi käytäntö, jossa lehdistö tinkii ammattietiikastaan ja sananvapaudesta ja suostuu vapaaehtoisesti armeijan sensuurin alaiseksi saadakseen vastapalveluksena pääsyn viimeisimpään tietoon sekä parhaille kuvauspaikoille taisteluissa (Luostarinen & Ottosen 2001, 36).

Propagandalla tarkoitetaan sellaista sosiaalista toimintaa, jolla pyritään vaikuttamaan kohderyhmän mielipiteisiin ja vapaaseen tahtoon tietyn päämäärän saavuttamiseksi esimerkiksi hallitsemisen tai psykologisen sodankäynnin yhteydessä (Nohrstedt & Ottosen 2001, 19-21). Persianlahden sodassa Yhdysvaltojen johtama liittouma käyttikin erilaisia keinoja saadakseen julkisen mielipiteen hyökkäyksen taakse ja estääkseen sympatioiden muodostumisen sotilaallisesti altavastaajan asemassa olevaa Irakia kohtaan. Saddam Hussein esitettiin mediassa uutena Adolf Hitlerinä, joka piti riisua vallasta ennen kuin hän tekisi jotain vielä kauheampaa, kuten käyttäisi todennäköisesti hallussaan olevia ydinaseita jotakin liittouman jäsentä vastaan. Vastaavasti Irak käytti

omaa propagandaansa ja rummutti arabimedioissa oman sotakoneistonsa mahtia luodakseen kuvaa tasaväkisestä taistelusta. (Nohrstedt & Ottosen 2001, 43.) Sotatilanteessa armeijan harjoittaman tiedotus- ja pr-toiminnan tavoite onkin tukea itse sotilaallista operaatiota. Keinona voidaan käyttää esimerkiksi vastustajan harhaanjohtamista peittelemällä tietoa sensuurin avulla tai kohottaa omaa taistelutahtoa erilaisilla propagandan muodoilla (Luostarinen 1994, 113).

Myös fiktiiviset ja viihteelliset sisällöt ovat tärkeässä roolissa julkisen mielipiteen muodostuksessa, varsinkin pitkällä aikavälillä. Yhdysvaltojen asevoimat on pitkään tehnyt yhteistyötä esimerkiksi kotimaisen elokuvateollisuuden kanssa tarjoamalla kuvauksiin kalustoaan, tilojaan ja henkilökuntaansa. Samanlaisia suhteita sillä on ollut erityisesti kylmän sodan aikaan myös kaupallisten televisioyhtiöiden, radioketjujen ja mainostoimistojen kanssa. Tällä toiminnalla on tähdätty armeijan ja kansan välisen suhteen lujittamiseen sekä armeijan päämäärien oikeuttamiseen esimerkiksi sotaelokuvien kautta. (Luostarinen 1994, 119.)

Valtamediat näyttäisivät myös olleen suhteellisen alisteisia liittouman joukoille tiedonsaannin suhteen. Tämä johtuu Luostarisen ja Ottosenin (2001, 51) mukaan ennen kaikkea siitä, että vaikka lehdistöllä oli hyvät valmiudet *siirtää* tietoa eri kanavia pitkin, se ei pystynyt juurikaan *keräämään* tietoa, vaan oli tässä suhteessa täysin alisteinen liittoumalta saamilleen tiedoille. Luostarisen (1994, 125) mukaan ongelmia aiheuttavat myös journalistien ja sotilasorganisaatioiden erilaiset arvot ja maailmankuvat. Journalistien voidaan nähdä elävän kiinni ajan aatteellisessa ja kulttuurisessa ympäristössä, kun puolestaan sotilaalliset yhteisöt ovat suojatumpia ja sulkeutuneempia. Vielä 1950-luvulle asti toimittajat ja sotilaat toimivat ikään kuin yhdessä rintamassa, mutta Vietnamin sodan aikaan lehdistön kyseenalaistettua Yhdysvaltojen invaasion alkoivat arvomaailmat erkaantua. Persianlahden sodan jälkeen on väitetty median tehtävien erilaisissa konflikteissa jakautuneen toisaalta demokratian toteutumista ja riippumatonta tiedonvälitystä tukeviksi ja toisaalta konfliktia määritteleviksi, manipuloiviksi ja epädemokraattisiksi (Halliday 1999, 127).

Sodat saavat huomiota mediassa, koska ne ovat uutisoinnin arvoisia ja kiinnostavat yleisöä (Thussu & Freedman 2003, 58). Persianlahden sodan pool-järjestely luotiin, jotta sodasta suurelle yleisölle välittyviä mielikuvia voitaisiin säädellä (Luostarinen

1994, 158). Tiedotusvälineiden ohjailussa Persianlahdella on tunnistettu kolme erilaista tapaa. Ensimmäinen on journalismin ruokkiminen kuva-aineistoilla näyttävistä hyökkäyksistä ja kalustosta, kuten lentokoneista ja ohjuksista. Toisena keinona on journalistien kilpailuttaminen. Pool-järjestelmän virallinen perustelu oli journalistien turvallisuus. Jos poolin sääntöjä rikottiin ja toimittajat esimerkiksi yrittivät toimia itsenäisesti, rangaistiin koko toimittajakuntaa tästä. Näin toimittajat saatiin valvomaan toisiaan ja tukemaan sensuurikoneistoa. Kolmantena keinona oli valvominen. Journalistit eivät saaneet liikkua tai haastatella rintama-alueella ilman sotilasviranomaisten lupaa tai lähettää materiaalia eteenpäin ilman sen ennakkotarkastusta. Viranomaiset pystyivät myös tarvittaessa viivyttämään tiedon jakamista ja sen julkisuuteen tulemistä. Nämä toimet johtivat siihen, että lehdistö päätti sodan jälkeen entistä vahvemmin pitää oman linjansa ja pysyä riippumattomina hallituksesta ja muista vallankäyttäjistä. (Luostarinen 1991a, 35-37.) Ruotsin psykologisen maanpuolustuksen johtokunnassa huolestuttiin jo Persianlahden sodan aikana siitä, miten voimakkaasti paikalliset tiedotusvälineet olivat sotaan osallistuneen liittouman takana, koska ilmiön nähtiin vaarantavan puolueettoman ja informoidun kansalaismielipiteen muodostumisen sekä turvallisuuspoliittisen päätöksenteon (Luostarinen 1994, 102).

Vaikka journalistit saivat viranomaisjoukolta suojelua konfliktialueilla ilman pool-järjestelmän kaltaista kontrollointia, ei se siltikään olisi täysin riippumatonta. Ihmisinä journalistit ovat, osin tiedostamattaan, alltiita oman kulttuurinsa mukaisille arvoille ja säännöille uutisointia tehdessään. Kempf (2003, 70) esittää journalistien aina peilaavan oman yhteiskuntansa ajattelua ja siten osaltaan ruokkivan konfliktin kestoa ja sen saamaa huomiota omassa mediassaan. Kempfin mukaan media viehättyy väkivallasta, kehystää konfliktin osapuolia ja on raportoinnissaan uskollinen itseään lähellä olevalle hallinnolle. Esimerkiksi Persianlahden sodan aikana tabloidilehdet ottivat omakseen liittouman joukkojen komentajan Norman Schwarzkopfin ja loivat eräänlaisen henkilökultin hänen ympärilleen (Luostarinen 1994, 203). Ratkaisuksi tähän ilmiöön Johan Galtung on pohtinut eräänlaista rauhanjournalismia. Galtungin mukaan journalistien tulisi pyrkiä omalla toiminnallaan tukemaan rauhanomaista ratkaisua ja ennaltaehkäisemään konflikteja nykyisen kärsimyksen ja jännitteisiin keskittyvän raportoinnin sijaan. (Galtung 2003, 259–261.)

Tietysti myös Irak pyrki vaikuttamaan julkisuuteen ja saamaan yleisen mielipiteen Yhdysvaltojen johtamaa liittoumaa vastaan. Siinä se onnistui lähinnä paikallisella tasolla. Merkittävin teko oli Irakin ohjusisku Israelia vastaan. Sotilaallista merkitystä iskulla ei juurikaan ollut, mutta sillä saatiin tukea ainakin Jordanian, Länsirannan ja Gazan alueiden väestön keskuudesta. Irakin tiedotustoiminta ei osoittanut juurikaan länsimaisen journalismin tuntemista eivätkä sen resurssit pystyneet haastamaan Yhdysvaltoja. Sotaa käsitellään mediassa yleensä erilaisten mediatapahtumien kautta ja informaatiotosodassa pärjää se, joka kykenee synnyttämään näitä tapahtumia ja vaikuttamaan kansainvälisen tiedotuksen näkökulmiin (Luostarinen 1994, 103.)

Teknologisen kehityksen myötä mediaesitysten ja niiden esittämiskanavien määrä on kasvanut valtavasti viime vuosien aikana ja käytettävissämme on aikaisempaa suurempi määrä niin valtamedian kuin vaihtoehtoisten lähteiden tarjoamaa tietoa. Muuttunut tilanne on huomioitava myös kun tarkastellaan eri aikakausien konfliktien luonnetta. Kylmän sodan aikaista suurvaltapropagandaa voidaan pitää esimerkkinä eri medioiden kautta tapahtuvasta toisen osapuolen harhaanjohtamisesta tai mustamaalaamisesta. Nämä räikeät mediaesitykset eivät välttämättä ole kadonneet historiaan vaan muuttaneet muotoaan nykymediaan sopiviksi ja sulautuviksi. Esimerkiksi Persianlahden sodan aikaan Yhdistyneiden Kansakuntien mandaatilla toiminut, käytännössä yhdysvaltalaisvetoinen iskujoukko käytti mediaa hyväkseen vuotaakseen vastustajalle väärää tietoa aikeistaan (Luostarinen 1991b, 68).

Kuten aikaisemmin olen esittänyt, Persianlahden sota oli monella tapaa käännteentekevä konflikti. Se vaikutti maailmanpolitiikkaan ja siirsi Kylmän sodan aikaisen jännitteen islamistisen maailman ja länsimaiden välille. Seuraavassa kappaleessa käsitelen tämän ilmiön seurauksia, Yhdysvaltojen aloittamaa terrorisminvastaista sotaa sekä toista Irakin sotaa.

2.2 Irakin sota ja terrorismi: informaatio täysivertaisena aseena

Syyskuun 11. päivänä vuonna 2001 tapahtuneet terrori-iskut Yhdysvaltoja vastaan muuttivat maan ulkopolitiikkaa merkittävästi. Presidentti George W. Bushin hallinto julisti alkaneeksi terrorisminvastaisen sodan. Termin valinta ei ole sattumaa, vaan

tarkkaan mietittyä retoriikkaa, joka lehdistön on ollut helppo omaksua ja kansan puolestaan hyväksyä eräänlaisena moraalisesti oikeutettuna sotana. (Allan & Zelizer 2004, 14.) Ääri-islamilaisten terroristit, Osama bin Laden keulakuvanaan, esitettiin uhkana koko länsimaiselle yhteisölle. Vuonna 2001 Yhdysvallat hyökkäsi Afganistaniin saadakseen iskuista vastuussa olevat henkilöt kiinni. Afganistaniin pääsi länsimaalaisia journalisteja armeijan mukana huomattavasti vähemmän kuin Persianlahden sodassa vuonna 1991. Journalistit sijoitettiin hyvin tiukasti Yhdysvaltojen ja sen liittolaisten sota-aluksille, joskaan nuo alukset eivät osallistuneet hyökkäyksiin ja julkaistavaa materiaalia kontrolloitiin hyvin tiukasti. Vuonna 2003 Yhdysvallat hyökkäsi jälleen Saddam Husseinin hallitsemaa Irakia vastaan. Toisessa Irakin sodassa journalistit integroitiin ennennäkemättömän tehokkaasti osaksi Yhdysvaltojen sotakoneistoa ja sen harjoittamaa psykologista sodankäyntiä. Tämän jopa tuhannesta toimittajasta koostuvan joukon toiminnan kohteena olivat ennen kaikkea Yhdysvaltojen kansalaiset, joilta haluttiin täysi tuki uudelle sodalle. (Boyd-Barrett 2004, 30.)

Jean Baudrillard on esittänyt, ettei Persianlahdella vuonna 1991 todellisuudessa edes käyty sotaa. Tällä hän tarkoitti sodan näkyvän suurimmalle osalle maailman ihmisistä ainoastaan eri medioiden kautta, ei omin silmin koettuna konfliktina. Samaa periaatetta hyödyntäen on väitetty, ettei Irakin toinen sota vuonna 2003 ollut sota laisinkaan. Ensinnäkin siksi, että kyseessä oli Yhdysvaltojen johtaman liittouman suvereeni hyökkäys eikä vastustajalla ollut realistisia mahdollisuuksia selviytyä konfliktista voittajana. Liittouman sotilaita menehtyi vain joitakin satoja koko sodan aikana ja heistäkin merkittävä osa erilaisissa onnettomuuksissa taistelutilanteiden sijasta. Pelkästään irakilaisia siviilejä kuoli sodan alkaessa 10.000 ihmistä ja tuhansia loukkaantui, sotilaista puhumattakaan. Toiseksi, sodasta luotiin länsimaisessa valtamediassa myytti. Tämä myytti rakennettiin erilaisista sankaritarinoista, ylivertaisesta aseteknologiasta ja hirviömäisestä vihollisesta. Todellisuus oli kuitenkin lähempänä raakaa voimankäyttöä ja väkivaltaa. (Keeble 2004, 44.)

Informaatiota voidaan siis käyttää myös keinona sodan oikeuttamiseksi. Esimerkiksi sekä ensimmäisen että toisen Irakin sodan tapauksessa julkaistiin tiedustelutietoja, joiden mukaan Irakilla on joukkotuhoaseita ja siten se muodostaa uhkan kansainväliselle yhteisölle. Samankaltaista taktiikkaa on hyödynnetty esimerkiksi

Vietnamin sodassa ja Yhdysvaltojen hyökkäyksessä Libyaan 1986. (Keeble 2004, 44.) PR-toimistojen ja suurimpien uutisorganisaatioiden ottaminen mukaan sodankäyntiin on osa Pentagonin harjoittamaa strategisen viestinnän ohjelmaa (Rodgers 2012, 73). Tarkoituksena on tehdä informaatiosta ase, jonka tehokkuutta lisätään armeijan sekä ulko- ja sisäpolitiikan avulla. Voisikin siis ajatella, että Yhdysvallat käytti sodan oikeuttamiseen hyvin samankaltaisia keinoja kuin Persianlahden sodassakin, mutta tällä kertaa prosessi oli laajempi, viimeistellympi ja sitä tuki uusi ja nopea informaatioteknologia.

2000-lukua määritteli muutos ihmisten jokapäiväisessä toiminnassa. Monet tavalliseen elämään liittyvät toiminnot kuten työnhaku, ystävien kanssa kommunikointi sekä uutisten ja muiden tekstien lukeminen alkoi yhä voimakkaammin painottua digitaaliseen ympäristöön. Myös sodankäynti sai uusia piirteitä, kun aikaisemmat viholliskuvat muuttuivat yhä vaikeammin määriteltäviksi. Selkeästi havaittavan joukon sijaan vihollinen saattoi nyt piileksiä väkijoukossa, teillä räjähti tienvarsipommeja eikä uhkia voinut havaita enää satelliiteilla. On esitetty, että nimenomaan digitalisaatio aiheutti tämän muutoksen tuomalla alun perin sotakäyttöön tarkoitettun teknologian kaikkien ihmisten saataville ja mahdollisti siten erilaisten ryhmien verkostoitumisen ja täsmäiskujen suorittamisen. (Rid & Hecker 2009, esipuhe)

Vaikka yliverkainen Yhdysvaltojen armeijan käyttämä viestintäteknologia mahdollisti tarkan ja tehokkaan sisäisen viestinnän, muodosti sotatoimien ulkoinen viestintä eli julkisuuden hallinta ongelmia. Journalistit saattoivat julkaista julkisuuteen tarkoittamattomia tietoja tai lehdistö saattoi suoraan kyseenalaistaa armeijan toimintatavat kaikista journalistien kontrolloimiseksi tehdyistä toimenpiteistä huolimatta. Erityisesti sodan siviiliuhreista julkisuuteen päässeet tiedot aiheuttivat ongelmia julkisen mielipiteen pitämiseksi Yhdysvaltojen puolella. Journalistit eivät armeijan mukaan ymmärtäneet sodankäynnin strategiaa ja aiheuttivat nopealla toiminnallaan julkista haittaa operaatiolle. Toinen esimerkki Irakin sodasta voisi olla Saddam Husseinin pitkään jatkunut etsintä ja myöhemmin väitettyjen joukkotuhoaseiden löytymättä jääminen, jotka olivat omiaan turhauttamaan amerikkalaiset kalliiseen sotaan. Tähän edesauttoi myös valtamedian tiedonvälitysmonopolin hidas murtuminen internetin kehityksen ja sen mahdollistaman tiedonvälityksen myötä (Rid & Hecker 2009, 4-5.)

Rodgersin (2012, 108) mukaan yksi tärkeimmistä syyskuun 11. päivän iskujen jälkeistä amerikkalaismedioiden journalismia määrittelevä piirre on patriotismi. Journalismi sai patriotismista kiintopisteen omalle toiminnalleen, ja samalla patriotismi pystyi hyödyntämään journalismia propagandataroituksessa. Yksi tunnusomaisimmista toimintatavoista liittyy sodasta julkaistuu kuvamateriaaliin ja sen verettömyyteen (Rodgers 2012, 58–59). Jo Persianlahden sodassa käytössä ollut sota-aineiston videopelimaisuus hävittäjineen ja ohjuksineen toistui Irakin sodassa 2003. Merkittävänä erona Persianlahden sotaan oli, että nyt CNN:n johtaman läntisen mediarintaman kanssa kilpailemaan oli syntynyt uusia kanavia. Arabimaailmaa koskettavista kanavista erityisesti al-Jazeera ja al-Arabiya raportoivat vaihtoehtoista kuvamateriaalia sodan aiheuttamasta tuhosta ja kärsimyksestä pyrkien näin haastamaan ainakin osittain läntiset kanavat ja tavat esittää sodan etenemistä (Nohrstedt 2009).

Informaation hallinta osana sodankäyntiä ei kuitenkaan ole ainoastaan Yhdysvaltojen käymiä sotia koskeva piirre, vaan aivan samankaltaista toimintaa on tunnistettu esimerkiksi Venäjän ja Georgian välisessä sodassa vuonna 2008. Tästä voisikin ajatella, että informaation ja julkisuuden hallinta on tärkeä osa sodankäyntiä globalisoituneessa maailmassa. Rodgersin (2012, 74–75) mukaan syyskuun 11. päivän iskut muuttivat maailman poliittista ilmapiiriä ja loivat samalla uudenlaisen julkisen mediatilan, jota voisi kutsua informaationsodaksi. Hallituksilla on voimakkaita keinoja painostaa toimituksia ja saada oma näkökulmansa julkisuuteen. Tämä vaikuttaa journalistien työhön siten, että heidän on entistä vaikeampaa päästä käsiksi puolueettomaan tietoon. Jos journalistien käsiinsä saama informaatio on jo kulkenut erilaisten propagandakoneistojen suodattimien läpi, ei objektiivisen journalismin syntymiselle ole juuri edellytyksiä. Rodgersin (2012, 47) mukaan erityisesti sotajournalismissa objektiivisuus on todella tärkeää tilanteen vakavuuden vuoksi. Paradoksaalista kyllä, juuri tunteita herättävissä konflikteissa journalistit pyrkivät luonnostaan asettumaan oman kulttuurinsa, toimituksiensa ja lukijoidensa arvoilmaston taakse tavallistakin voimakkaammin. Yhtenä esimerkkinä tästä voidaan pitää edellä mainittua patriotismin aatteen nousua amerikkaislehdistön uutisoinnin johtavaksi näkökulmaksi syyskuun 11. päivän iskujen jälkeen.

Syyskuun 11. päivän iskujen jälkeen voidaan tunnistaa kolme syytä, miksi journalistit oli helppo koota uuden, terrorismia vastaan suunnatun sodan aatteen taakse. Ensimmäinen syy on jo aikaisemmin mainittu patriotismin ideologia ja sen helppous uutisoinnin lähtökohtana. Toinen syy liittyy siihen, että Afganistanin ja Irakin invaasioiden jälkeen myös länsimaiset sotajournalistit joutuivat terroristien tähtäimeen, koska heidät nähtiin länsimielisen propagandan levittäjinä. Tästä syystä journalistit asemoivat itsensä voimakkaammin länsimaiden agenda ajaviksi toimijoiksi. Toisaalta Kantola (1998, 21) huomauttaa, että myös erilaisia yhteiskuntien epäkohtia metsästäviä journalisteja on surmattu, joten pelkästään konfliktialueilta raportoinnin ei voida nähdä olevan ainoa journalistille vaarallinen ympäristö. Kolmantena syynä oli syyskuun 11. päivän iskujen poikkeuksellinen luonne, koska iskut kohdistuivat poikkeuksellisesti "meihin", kun aikaisemmin Yhdysvallat oli ainoastaan haavoittumaton iskujen tekijä. (Rodgers 2012, 108.)

2.3 Arabikevät: internet ja sosiaalinen media valtavirran haastajina

Arabikevään käsitteellä tarkoitetaan Pohjois-Afrikassa ja Lähi-idässä keväällä 2011 tapahtuneiden kansannousujen sarjaa. Tunnetuimpia arabikevään seurauksia ovat luultavasti Egyptin ja Libyan vallankumoukset sekä Syyriassa edelleen käynnissä oleva sisällissota.

Tämän kappaleen tarkoituksena on syventyä tietyn mediakanavan hyödyntämiseen osana konfliktia. Keskeisenä käsitteenä on internetin rooli konflikteissa ja niitä käsittelevässä journalismissa sekä sosiaalisen median mukaantulon seurauksena muuttunut julkisuus. Sosiaalisen median käsite on varsin laaja, mutta yhden määritelmän mukaan kyse on verkkopohjaisista sovelluksista, jotka mahdollistavat käyttäjien oman sisällön luomisen ja jakamisen. Viestinnän sosiaalisessa mediassa tulee lisäksi olla vuorovaikutuksellista, käyttäjien tulee aktiivisesti tuottaa sinne sisältöä ja noiden sisältöä tuottavien käyttäjien tulee olla muitakin kuin institutionaalisia viestintäorganisaatioita. Esimerkkejä sosiaalisista medioista ovat yhteisöpalvelut, sisällön jakamiseen keskittyvät alustat, blogit ja verkkokeskustelut. (Laaksonen, Matikainen & Tikka 2013, 14–15.)

Teknologinen kehitys on vaikuttanut merkittävästi journalismiin 2010-luvulla. Tärkeäksi kanavaksi informaation levittämisessä on noussut sosiaalinen media ja sen kautta leviävä käyttäjien itsensä luoma sisältö. Journalistien määrä on kasvanut merkittävästi, kun nyt jokainen tarkoitukseen sopivan laitteen omistaja voi tuottaa sisältöä julkisuuteen. (Rodgers 2012, 86.) Tämä kehitys aiheuttaa merkittäviä muutoksia myös sotia käsittelevään julkisuuteen ja luo uuden toimijan osaksi käynnissä olevaa informaationsotaa.

Ennen internetin ja sosiaalisen median esiinmarssia tavallisen kansalaisen oli erittäin vaikeaa päästä mielipiteineen esille sanomalehden, radion ja television hallitessa julkisuutta. Sosiaalisen median myötä raja mediatuotteiden tuottajien ja niiden kuluttajien välillä on kuitenkin hämärtynyt ja oman viestin saaminen julkisuuteen on verkon kautta helppoa (Seppänen & Väliverronen 2013, 26). Internetin ja sosiaalisen median kautta organisoiduista vallankumouksista ovat esimerkkinä arabikevään tapahtumat vuonna 2011. Sosiaalista mediaa hyödynnettiin silloin kahdella merkittävällä tavalla. Ensinnäkin sosiaalisen median yhteisöpalvelut olivat näissä valtioissa harjoitettavan tiukan mediasensuurin ulottumattomissa. Toinen merkittävä asia oli nuorten ja koulutettujen mukaan saaminen mielenosoituksiin, olivathan juuri nämä ryhmät internetin aktiivikäyttäjiä. Näitä kansannousuja alettiinkin länsimediassa kutsuaan Facebook-vallankumouksiksi. (Seppänen & Väliverronen 2013, 44.)

Arabikevään tapahtumat voidaan nähdä seurauksena tiedonvälityksen murroksesta arabimaissa, kun median sisällöt, eri kanavat ja yleisöt organisoituivat uudelleen. Sosiaalinen media mahdollisti kansannousujen vaatiman tiedonkulun ja samalla teki niistä kansainvälisesti tunnettuja. Lisäksi sosiaalinen media synnytti uudenlaista journalismia sekoittamalla aktivistin, yleisön ja toimittajan roolit ja vahvistamalla heidän ääniään yhteiskunnassa. Tästä kehityksestä johtuen verkkoaktivistit pystyivät kiertämään perinteisen median ja hallinnon sensuuriyritykset. (Korpiola & Nikkanen 2012, 95.) Arabikevään tapahtumien perusteella on esitetty, että erityisesti sosiaalisen median eri sovellukset tarjoavat työkalun informaationsotaan osallistumiseen useille toimijoille (Shehabat 2012).

Onkin oleellista kysyä, mikä on uuden teknologian rooli muutoksessa ja pystyykö se esimerkiksi murtamaan armeijan, hallituksen ja PR-toimistojen luoman julkisuuden.

Rodgersin (2012, 99) näkemyksen mukaan käyttäjälähtöinen sisältö internetissä ja uudet viestintäteknologiat tarjoavat kyllä mahdollisuuksia sensuurin ja valmiiden kehysten läpäisemiseen, mutta koko järjestelmää ne eivät voi murtaa. Uusi teknologia asettaa sen sijaan sitä käyttäville vastuuta, koska sisällöllä voi olla huomattavakin yleisö. Muuttunutta julkisuutta hallitakse esimerkiksi Yhdysvallat on panostanut upseereiden mediakoulutukseen (Rid & Hecker 2009, 9). Myös Suomessa Puolustusvoimat on suunnannut resursseja kouluttaakseen upseerejaan esiintymiseen ja vakiinnuttaakseen paikkansa uutislähteiden joukossa (Nieminen & Pantti 2009, 103).

Tähän mennessä käsitellyn perusteella tärkeimpänä muutoksena vuosikymmenten aikana voidaan pitää poliittisen ilmapiirin muuttumisen lisäksi teknologian kehittymistä. 1990-luvulla tarvittiin kansainvälisen puhelinsoiton tekemiseen satelliittilautanen. Tällä hetkellä se ja lukuisat muut toiminnot onnistuvat pienestä laitteesta, joka ei hintansa puolesta ole ainoastaan varakkaiden uutisorganisaatioiden yksinoikeus. Tietoverkkojen ja niiden käyttämiseen soveltuvien laitteiden tuleminen yhä useamman ihmisen saataville ovat muuttaneet julkisuutta merkittävästi jo nyt. Siinä missä poliittinen ilmapiiri on vienyt sotajournalismia kontrolloidumpaan suuntaan, on uusi teknologia ja erityisesti internet mahdollistanut uuden tavan välittää tietoa. Yhdessä ne ovat tehneet yhden tahon toimesta tapahtuvan julkisen tilan suvereenin kontrolloinnin lähes mahdottomaksi. Tästä syystä esimerkiksi Yhdysvaltojen armeija on ottanut strategiakseen yhteistyön median kanssa sitä vastaan toimimisen sijasta. (Rid & Hecker 2009, 210-211.)

Vaikka sosiaalisen median ja internetin myötä henkilö voi saada viestinsä läpi ilmaiseksi ja suuren yleisön tietoisuuteen, ei viestin saamasta suuresta julkisuudesta silti ole takeita. Ongelmana on, että potentiaalinen yleisö on internetissä erittäin sirpaloitunutta ja massayleisön saavuttaminen siten todella vaikeaa. Tässä suhteessa etu on edelleen perinteisillä joukkoviestimillä. Toinen ongelma sosiaalisen median ja internetin kautta leviävissä sisällöissä on niiden valvonnan puute. Journalistiset instituutiot ovat toiminnassaan yleensä sitoutuneet noudattamaan alan yleisiä käytäntöjä ja eettisiä koodeja. Internetissä ei ole portinvartijoita tai sensoritoimintaa läheskään samassa muodossa. (Seppänen & Väliaverron 2013, 40.) Tämän voisi kuvitella olevan osittain hyväkin asia, mutta mikäli julkisuuteen vuotaa väärää tai arkaluontoista tietoa, voivat seuraukset varsinkin sotatilanteesta raportoitaessa olla merkittävät. Jokin henkilö

tai taho saattaa myös tarkoitushakuisesti pyrkiä levittämään internetin ja sosiaalisen median kautta väärää tai muunneltua tietoa. Internetin ja sosiaalisen median voisi siis kuvitella luoneen informaation taistelulentalle uuden toimijan, joka on konfliktin varsinaisten osapuolien hallitsemattomissa. Sosiaalinen media konfliktien osana on varsin uusi ilmiö. Taistelulentän tapahtumista saattavat raportoida koulutetut journalistit sosiaalisen median kanavia käyttäen, mutta myös tavalliset, konfliktin osapuoliksi joutuneet kansalaiset tai sotilaat. Siinä missä journalistit kehystävät tapahtumia oman osaamisensa ja työnantajiansa määrittelemien ehtojen puitteissa, pystyvät nämä muiden ryhmien edustajat toimimaan vailla sidoksia.

Sosiaalinen media näyttäisi kuitenkin tarjoavan pääsyn julkisuuteen entistä useammille. Arabikevään tapahtumat puhkesivat maissa, joissa journalistit ovat ainakin Pohjoismaiden ja Euroopan mittakaavassa tiukan kontrollin alaisena (Seppänen & Väliverronen 2013, 44). Voisi kuvitella, että monissa sotaa käyvissä maissa on sama tilanne, varsinkin kun poliittista sensuuria pidetään kriisitilanteissa yleisesti hyväksyttynä (Nieminen & Pantti 2009, 58). Suurin sosiaalisen median ja internetin tuoma muutos konfliktijournalismiin 2010-luvulla on rajan hämärtyminen journalistin käsitteen ympäriltä (Rodgers 2012, 5). Nyt journalisti voi samalla olla taisteluiden keskelle ajautunut siviili tai iskua toteuttava sotilas. Dutton (2007) on väittänyt, että tämä uusi sosiaalisen median tai Web 2.0 -käsitteen muodostama yhteisö on eräänlainen viides valtiomahti, mikäli perinteinen media on neljäs. Tällä Dutton tarkoittaa juuri sisällöntuottajien- ja jakajien valtaa siinä, millaisia sisältöjä tuotetaan ja miten niitä jaetaan eteenpäin.

Sosiaalinen media ja internet näyttäisivät siis tarjoavan ainakin jonkinlaisen mahdollisuuden saada tietoa julkisuuteen ohi valtamedian dominoimien mediakanavien. Tästä ei kuitenkaan voida vetää johtopäätöstä, että internetiin ja sosiaaliseen mediaan tuotettu sisältö olisi jotenkin puolueettomampaa tai laadukkaampaa kuin esimerkiksi uutisorganisaatioiden tuottama sisältö. Näihin käyttäjälähtöisiin sisältöihin liittyy jo aikaisemminkin mainitsemiani ongelmia, kuten lähteiden luotettavuus, objektiivisuuden puute tai yleinen sitoutumattomuus hyvään journalistiseen tapaan.

3. Modernia kylmää sotaa?

Esittelin edellisessä luvussa esimerkkikonfliktien kautta informaatio sodan saamia piirteitä ja kehitystä kolmella eri vuosikymmenellä. Modernin median ja teknologian kehittyminen mahdollisti 1990-luvulla niiden hyödyntämisen tehokkaasti osana perinteistä sodankäyntiä. 2010-luvulle tultaessa internet on mahdollistanut entistä tehokkaampia ja nopeampia tapoja levittää tietoa. Mukaan on myös tullut uutena osapuolena erityisesti sosiaalisen median kautta tietoa levittävä ja jakava taho, joka ei välttämättä ole uskollinen konfliktin osapuolille eikä se ole välttämättä näiden osapuolien hallittavissa. Voidaankin nähdä, että on syntynyt uusi julkinen tila, jossa perinteisten journalistien on entistä vaikeampi toimia ja saada puolueetonta ja oikeaa tietoa konfliktin tapahtumista. Journalistit joutuvat siis käymään omaa informaatio sotaansa PR-toimistojen, valtioiden ja muiden tietoa levittävien tahojen keskellä (Rodgers 2012, 75).

Toista maailmansotaa seurannut kylmä sota Yhdysvaltojen ja Neuvostoliiton välillä tunnetaan ajanjaksona, joka ei muistuttanut perinteistä konfliktia. Toiminta konfliktin osapuolten välillä perustui voimankäytön sijaan pääsääntöisesti tiedusteluun, sijaisotiin ja kauhun tasapainon ylläpitämiseen erityisesti ydinaseiden turvin. Sijaissodalla tarkoitetaan konfliktia, jossa jokin taho tukee sotaa käyvää osapuolta esimerkiksi taloudellisesti tai aseellisesti kuitenkin osallistumatta itse konfliktiin. Esimerkkejä tällaisista konflikteista ovat Korean sota tai Vietnamin sota, joissa kylmän sodan osapuolet tukivat kumpikin toista varsinaisen sodan osapuolista.

Olen aikaisemmin esittänyt sotien painopisteen muuttuneen kansallisvaltioiden välisistä yhteenotoista yhä enemmän kohti konflikteja, joiden osapuolet saattavat koostua useista eri toimijoista ja näiden toimijoiden rajaa voi olla hankala määritellä. Konfliktissa saattaa olla osallisena esimerkiksi kansallisvaltioita, kapinallisryhmittymiä, terroristijärjestöjä tai välillisesti jotakin osapuolta tukevia toimijoita. Muuttunut tilanne yhdistettynä teknologian kehittymiseen ja julkisuuden informaatiotulvaan on pakottanut myös erilaiset, viestinnällisiltä resursseiltaan köyhemmät ryhmät panostamaan julkisuuskuvaansa saadakseen lisää kannattajia. Esimerkiksi terroristijärjestöt ovat ottaneet median ja julkisuuden osaksi toimintaympäristöään, koska näiden järjestöjen voima kumpuaa juuri niiden julkisuuskuvasta ja kannatuksesta. Lisäksi kehittynyt

informaatioteknologia on valjastettu osaksi konkreettisten hyökkäysten organisointia. (Rid & Hecker 2009, 208.) Mielestäni julkisuuskuvan ymmärtämisen tärkeyden voi nähdä myös terroristijärjestö Isisin toiminnassa. Järjestö tekee jatkuvasti julkisia brutaaleja teloituksia lietsokseen pelkoa vastustajiensa keskuudessa ja saadakseen kannattajia aatteensa taakse.

3.1 Ukrainan kriisi

Ukrainan kriisillä tarkoitetaan tapahtumasarjaa, joka alkoi pääkaupunki Kiovan massiivisilla mielenosoituksilla helmikuussa 2014. Tilanne eskaloitui vallankumoukseksi ja johti presidentti Viktor Janykovytšin eroon ja pakenemiseen maasta. Pian näiden tapahtumien jälkeen venäläistaustaiset, tunnuksettomat joukot miehittivät tärkeitä kohteita kuten hallintorakennuksia eri puolilta Ukrainalle kuuluvaa Krimin niemimaata. Tilanne Krimillä päättyi kansanäänestykseen, jossa Krim liitettiin Venäjään. Kriisi levisi myöhemmin Ukrainan itäosiin ja kärjistyi sodaksi Venäjän tukemien separatistien ja Ukrainan uuden hallituksen joukkojen välillä.

Krimin kriisiä on pidetty esimerkkinä uudentyyppisestä sodasta. Kun aikaisemmin informaatiotosota on nähty teollisen sodankäynnin jatkeena tai sen osana, nyt sodat voidaan voittaa ampumatta laukaustakaan tai konflikti aloitetaan informaatiotosodalla voimankäytön sijasta. Informaatiotosodan periaatteet ovat kuitenkin samat kuin aikaisemminkin. Dominoivan aseman saavuttaminen perustuu vihollisen mustamaalaamiseen ja omien joukkojen voitontahdon lietsontaan. Informaatiotosodalla on myös tapana vetää varsinaisen konfliktin ulkopuolella olevat valtiot tai muut toimijat mukaan julkiseen keskusteluun. (Aliaksandrau 2014.)

Venäjän presidentti Vladimir Putin myönsi julkisesti Venäjän osallistuneen Krimin miehitykseen ja itäukrainalaisten separatistien tukemiseen vasta lähes vuosi Krimin Venäjään liittämisen jälkeen. Onnistuneen informaatiotosodankäynnin ansiosta Venäjän onnistui kuitenkin peitellä tai ainakin vähätellä osuuttaan Ukrainan maaperällä käytävissä aseellisissa konflikteissa. Esimerkki onnistuneesta toiminnasta on Itä-Ukrainan taistelujen aiheuttama humanitäärinen kriisi, johon vedoten Venäjä suoritti materiaalitäydennyksiä separatisteille sekä säilytti option mahdolliseen

rauhanturvaoperaatioon tilanteen eskaloituessa Ukrainan itäosissa. Syynä Venäjän aggressiiviseen toimintaan Ukrainassa vuosina 2014 ja 2015 voidaan pitää pelkoa entisen neuvostotasavallan lipsumisesta kohti länsimaiden vaikutuspiiriä. Useat entiset neuvostotasavallat, esimerkiksi kaikki Baltian maat, ovat liittyneet sekä Euroopan Unioniin että puolustusliitto Natoon. Moskova pyrkii toiminnallaan osoittamaan informaation hallitsemisen ylivaltansa entisillä neuvostoalueilla sekä vähentämään lännen ja erityisesti Yhdysvaltojen vaikutusvaltaa. (Scrinic 2014.)

Konfliktin ulkopuolisten tahojen vetäminen mukaan siitä käytävään keskusteluun ilmenee hyvin esimerkiksi silloin, kun internetin kautta leviää jokin kova väite, johon poliitikot joutuvat ottamaan kantaa. Vaikka väite olisi perätön, sen ympärille syntynyt julkisuus vie siihen kantaa ottamaan joutuvien päättäjien työaikaa tärkeimmiltä asioilta. (Kauhanen, Helsingin Sanomat 19.1.2015.)

Tällaiseen tilanteeseen joutui esimerkiksi Suomen silloinen ulkoministeri Erkki Tuomioja. Hän kertoi ruotsalaiselle Hufvudstadsbladetille, ettei kannata EU:n yhteistä venäjänkielistä tv-kanavaa, jonka tarkoitus olisi toimia vastamediana Venäjän medioille Euroopassa. Samalla hän haastattelun mukaan mainitsi, ettei Virossa ole riittävästi venäjänkielistä tarjontaa mediassa, vaikka viittasi myöhemmän tarkennuksensa mukaan Viron itsenäistymisen aikakauteen. Tuomioja joutui kuitenkin tarkentamaan puheitaan ja vastaamaan Viron presidentille ja suurlähettiläälle puheistaan. (Halminen, Helsingin Sanomat 15.1.2015.)

Ukrainan kriisin myötä informaationsodan käsite on noussut mediassa varsin usein esiintyväksi käsitteeksi. Tähän mennessä käsitellyn perusteella voi mielestäni huomata, että sodankäynti on siirtynyt ainakin osittain myös julkisuuteen. Tämän on osittain aiheuttanut teknologian kehitys, joka on tarjonnut yhä useammalle mahdollisuuden osallistua julkiseen keskusteluun tai ainakin päästä seuraamaan sitä. Samalla eri mediakanavat kuitenkin tarjoavat konfliktin eri osapuolille mahdollisuuden tuoda omia näkökulmiaan julkisuuteen ja myös muokata todellisuutta tarpeisiinsa sopivaksi. Pysäyttävillä kuvilla taistelujen uhreista voidaan maalata kuvaa vastustajasta hirviömäisenä toimijana. Persianlahden sodassa Yhdysvallat puolestaan pyrki siivoamaan veriset kuvat ja keskittymään uutiskuvastoissaan huipputeknologisen aseistuksen tuomiin etuihin, jotta iskujen todelliseen luonteeseen ei kiinnitettäisi

mediassa liikaa huomiota. Käsitelen seuraavassa kappaleessa sitä, millaisia keinoja informaatiiosodankäynniltä suojautumiseen on olemassa.

3.2 Informaatiiosodankäynniltä suojautuminen

Tähän mennessä olen käsitellyt informaatiiosodankäynnin eri muotoja ja antanut esimerkkejä eri vuosikymmenten konflikteista informaation ja julkisuuden hallitsemisen näkökulmasta. Viimeisenä asiana ennen aineiston tutkimukseen siirtymistä haluan käsitellä informaatiiosodalta suojautumista. Kuten muukin tutkimus, nämäkin keinot painottuvat median eri kanavien ja niiden tarjoaman julkisuuden kautta suoritettaviin informaatiiosodankäynnin muotoihin. Tutkimuksen kannalta näitä keinoja on tärkeää tunnistaa ennen kaikkea siksi, että näiden toimenpiteiden kautta saadaan tarkempaa tietoa informaatiovaikuttamisen eri kanavista ja niistä tilanteista, joissa tarjotun totuuden ja sen taustalla vaikuttavien syiden tunnistaminen on olennaista kokonaiskuvan hahmottamiseksi.

Aikaisemmassa esimerkissä Suomen ulkoministeri totesi, ettei propagandaan voida vastata omalla propagandalla, vaan vapaan tiedonvälityksen turvaaminen on oikea tie totuudenmukaisen tiedon esille saamiseksi. Helsingin Sanomien haastatteleva Maanpuolustuskorkeakoulun strategiaprofessori Jari Rantapelkonen nostaa ihmisten medialukutaidon kasvattamisen ja lähdekritiikin tärkeiksi elementeiksi informaatiiosodankäyntiin vastaamiseksi. Myös avoin tietojen vaihtaminen ja kansalaisten valistaminen on valtioille tärkeää. (Kauhanen, Helsingin Sanomat 19.1.2015.)

Informaation täyttämä julkisuus edellyttää myös vakiintuneilta mediainstituutioilta julkisuuden portinvartijatehtävänsä vahvistamista. Ken Israelin (2014) mukaan näiden mediainstituutioiden tulee reagoida julkisuudessa nopeammin ja varmistaa oikean tiedon levittäminen ennen disinformaation leviämistä. Toimittajien vastuuta oikean tiedon välittämisessä peräänkuuluttavat Journalisti-lehden haastattelussa myös toimittajat Lotta Nuotio ja Jari Lindholm. Toimittajien tulee tarkistaa julkaisemansa tiedon luotettavuus ja suhtautua saamaansa aineistoon lähtökohtaisesti hieman skeptisesti ja tunnistaa saamansa tiedon takana olevat intressit. Esimerkiksi kuvat

jostakin tilanteesta saattavat olla manipuloituja. Mediatutkija Tapio Kujalan mukaan Lähi-idän konfliktissa propagandasta on tullut niin tavallista, että kaikki siitä saatu tieto on jollain tavalla vinoutunutta. Parempien tietojen saamiseksi konfliktialueelta Kujala korostaakin sotakirjeenvaihtajien tärkeyttä. (Sallinen, Journalisti 12/2014.)

Toinen mainitsemisen arvoinen asia on toimittajien ammatillinen positio suhteessa käsiteltävään konfliktiin. Vaikka toimittaja pyrkisikin tekemään laadukasta ja puolueetonta journalismia, ei se automaattisesti tarkoita laadukasta lopputulosta tai oikean tiedon levittämistä. Juuri konflikteista raportoitaessa toimittajat ovat pitkälti saamansa tiedon ja toimituksen linjan varassa tehdessään työtään. Sotakirjeenvaihtajat voidaan nähdä yhdeksi hyväksi käytännöksi tietojen saamiseksi suoraan konfliktialueilta. Toisaalta myös siihen liittyy riskejä, kuten journalistiin kohdistuvat vaikutusyritykset, turvallisuus ja sekä journalistin paikallisen kulttuurin ymmärtämättömyys. Näiden riskitekijöiden minimoimiseksi tulee journalistin olla koulutettu paikallisiin olosuhteisiin ja kriisialueella työskentelyyn, tehdä tarvittavia valmisteluja ennen alueella menemistä ja toisaalta käydä saadut tiedot riittävän kattavasti läpi jälkikäteen. (Kujala 2012, 211-212.)

Mielestäni toimittajien työtä oikean tiedon levittämisessä voidaan nähdä hankaloittavan paitsi käsiin saadun tiedon oikeellisuus, myös jatkuvasti kiristyneet toimituskäytännöt ja juttujen julkaisemisen aikataulut. Esimerkiksi Esa Väliverronen (2009, 13) pitää kilpailun kiristymistä yhtenä nykyjournalismin ongelmien syynä. Väliverronen mukaan mediaorganisaatioista on tullut tavarataloja, joiden tulee tarjota kovenevan kilpailun seurauksena jokaiselle jotakin. Tämä on johtanut myös journalismin tuotannon tehostamiseen, mikä näkyy esimerkiksi uutisjuttujen lyhenemisenä, nopeampana työtahtina sekä aikaisemmin mainittujen asiantuntijatoimittajien katoamisena.

Myös uudet Web 2.0-ympäristön toimijat, kuten bloggarit ja sosiaalisen median aktivistit ovat alkaneet kouluttamaan lukijoitaan väärän informaation tunnistamiseen. Ihmiset voivat esimerkiksi tarkistaa lähteitä, etsiä median levittämiä kuvia vaihtoehtoisista kanavista sekä kiinnittää huomiota tietojen julkistamisen päivämääriin. Esimerkiksi Ukrainassa on paljastettu toimineen näyttelijöitä, jotka ovat antaneet venäläisille tv-kanaville haastatteluja eri alueiden asukkaina ja eri rooleissa esiintyen. (Aliaksandrau 2014.)

Vaikka journalisteilla ja tavallisilla median kuluttajilla on paljon työkaluja ja tietoa väärän tiedon ja propagandan tunnistamiseksi, on informaatioyhteiskunta mahdollistanut yhä uusien informaation vääristelyn muotojen ja väärinkäytön kehittämisen. Väitöskirjassaan mediatutkija Tapio Kujala (2012, 50) nimittää tätä ilmiötä propaganda 2.0:ksi. Tällä Kujala tarkoittaa informaationsodankäynnin kykyä muuttaa muotoaan sitä mukaa kun sille keksitään vastatoimia. Tästä toimivat mielestäni esimerkkinä jo aikaisemmin käsitellyt arabikevään tapahtumat ja organisoidut mielenosoitukset internetiä ja sosiaalista mediaa hyödyntäen. Kun valtamediat olivat pitkälti hallituksen kontrolloimia, pakottivat olosuhteet mielenosoittajat keksimään vaihtoehtoisia kanavia organisoidakseen toimintaansa. Mielestäni kyseessä voidaan nähdä olevan eräänlainen kissa ja hiiri-leikki propagandaa lähettävien ja siltä suojautuvien tahojen välillä, jossa osapuolet pyrkivät jatkuvasti teknologiaa ja julkista ilmapiiriä hyödyntäen keksimään uusia keinoja vaikuttaa vastapuoleen tai suojautumaan siltä.

Informaationsodankäynnin eri muotojen tunnistamisessa on tärkeää niiden erottaminen toisistaan toiminnan luonteen perusteella. Kujalan (2012, 52) mukaan esimerkiksi propagandan eri käyttötavat voidaan erottaa toisistaan suostutteleviksi, rajoittaviksi ja painostaviksi keinoiksi. Suostuttelevilla keinoilla tarkoitetaan esimerkiksi erilaisten tiedotteiden julkaisuja, yksinoikeushaastatteluja tai pääsyn tarjoamista seuraamaan jotakin muilta toimittajilta kiellettyä tapahtumaa. Esimerkkeinä suostuttelevista keinoista voidaan pitää Persianlahden sodan pool-järjestelyä ja näiden toimittajien mukaan ottamista taisteluihin. Rajoittavilla keinoilla tarkoitetaan esimerkiksi toimittajien vapaan liikkumisen estämistä jollakin alueella. Pakottavilla keinoilla tarkoitetaan esimerkiksi toimittajien uhkailua tai fyysistä väkivaltaa.

Yhteenvedon voisi sanoa, että informaationsodankäynnissä koulutetuilla journalisteilla ja vakiintuneilla mediainstituutioilla on paljon valtaa ja vastuuta siihen, minkälaista informaatiota julkisuuteen pääsee ja miten se esitetään. Toisaalta internet on mahdollistanut julkaisukanavan, joka nopeutensa ja riippumattomuutensa puolesta tarjoaa mahdollisuuden hyvin erilaisten äänien pääsemiseksi esille. Näiden äänien ja tarjottujen sisältöjen tarkoituspäriä ja alkuperää voi olla hyvin vaikea jäljittää. Tämä

siirtää lopullista vastuuta sisältöjen vastaanottajille ja korostaa kriittisen medialukutaidon tärkeyttä informaatiotulvan keskellä.

3.3 Ajattelun tueksi: Heikki Luostarisen haastattelu

Tämän kappaleen tarkoituksena on toimia saatteenä ja ajattelun tukena tutkimuksen Helsingin Sanomien aineistoon perustuvaan analyysiin siirryttäessä. Heikki Luostarinen on Tampereen Yliopiston tiedotusopin laitoksen professori, joka on erikoistunut propagandan, sotajournalismin ja armeijan tiedotustoiminnan tutkimukseen. Hänen tutkimustaan on käytetty lähteenä useissa aiheisiin liittyvissä julkaisuissa ja myös tämän tutkimuksen lähteenä aikaisemmissa luvuissa. Luostarinen haluaa korostaa, ettei näihin aiheisiin liittyvä tutkimus ole ollut hänen oman tutkimuksensa keskiössä vuosiin ja tässä haastattelussa esitettävät kommentit ovat hänen omia havaintojaan informaatiotulvan luonteesta Ukrainan kriisin kontekstissa. Kaikki tässä kappaleessa esitetyt mielipiteet ovat Luostarisen helmikuussa 2015 antamia ja niiden on tarkoitus antaa lukijalle ajankohtainen kuvaus informaatiotulvan nykytilasta. Kantavana teemana haastattelussa on Venäjän toiminta Ukrainan kriisissä vuosina 2014-2015.

Luostarisen mukaan informaatiotulvan käynnissä on kyse symbolivälitteisestä viestinnästä, jonka tarkoitus on saada aikaan toivottuja vaikutuksia niin omissa kuin vieraisissa joukoissa ja kansalaisissa sekä kolmansissa osapuolissa. Luostarinen näkee informaatiotulvan käynnin käsitteen nousseen osaksi Suomen julkista keskustelua Ukrainan kriisin ja Venäjän Sputnik-verkoston laajenemisen myötä. Sputnik-verkosto on Venäjän hallituksen kontrollissa toimiva kansainvälinen uutistoimisto. Kansainvälisesti paljon huomiota saanut Ukrainan kriisi on herättänyt myös suomalaiset huomaamaan, että informaation hyödyntäminen osana tulvan käyntiä koskettaa myös kotimaamme mediaympäristöä. Jonkin asian ympärille rakentunut julkisuus on aikaisemmin näyttäytynyt rauhanomaisella tavalla esimerkiksi maabrändien, kulttuurien ja ulkopoliittisten intressien ympärille keskittyvässä uutisoinnissa, mutta Venäjän toiminta on tuonut mukaan keskusteluun viestinnän sotilaallisen ulottuvuuden.

Luostarisen mukaan Venäjän toiminnassa ei kuitenkaan ole mitään uutta. Sen tiedetään suorittaneen informaatiotulvan kaltaiseksi luokiteltavaa toimintaa raja-alueillaan jo

pitkään. Asiasta käydään jatkuvasti keskusteluja niin julkisuudessa kuin myös salattuja kanavia pitkin muiden Venäjän naapurimaiden kanssa. Suomi on pyrkinyt ulkopoliitikassaan konsensushakuiseen linjaan, eikä Venäjän toimintaa ole nostettu julkisuuteen kuin aivan räikeimmissä tapauksissa. Suomen strategia näihin tekoihin vastaamiseksi on perustunut ennen kaikkea pitkävaikutteisiin toimenpiteisiin, kuten Ylen venäjänkielisen uutistarjonnan kehittämiseen ja lisäämiseen. Tälle hetkellä Suomessa ollaan kuitenkin tilanteessa, jossa Venäjän toiminnan vuoksi joudutaan hyödyntämään yhä enenevässä määrin näitä pitkävaikutteisia resursseja oikean tiedon saamiseksi julkisuuteen. Ratkaisevaa on ollut, että Venäjä ei enää ainoastaan valmistaudu kriisiin, vaan on aloittanut aktiiviset ja aggressiiviset toimenpiteet viestimiä ja sotavoimia hyödyntäen Ukrainassa.

Venäjän aloittama kansainvälinen mediatoiminta aikaisemmin mainittua Sputnik-verkostoa ja RT-televisiokanavaa (ent. Russia Today) hyödyntäen on Luostarisen mukaan esimerkki siitä, miten informaation hyödyntäminen osana aggressiivista ulkopoliittikkaa on muuttunut strategisesta operatiiviseksi. Ukrainan kriisin eri vaiheita on käsitelty laajasti näissä medioissa ja selvästi Moskovan parhaaksi katsomalla tavalla. Erityisesti RT-kanavan roolin muuttamista propagandaviestimeksi Luostarinen harmittelee, koska vielä jokin aika sitten kanava näytti kehittyvän qatarilaisen Al Jazeera-kanavan tapaiseen ja länsimaalaisittain laadukasta journalismia tuottavan viestimen suuntaan. Nyt kanava on kuitenkin Luostarisen mukaan palannut globaalista uutiskanavasta tavanomaiseksi propagandaviestimeksi.

Yhteenvetona voisi sanoa informaatio sodankäynnin käsitteen olleen aina olemassa. Sen eri muodot vaihtelevat aina yksittäisistä propagandauutisista aina laajoihin viestintä- ja PR-toimistojen tukemiin kampanjoihin asti. Vaikka länsimaissa Venäjän toiminta Ukrainan kriisissä on nähty informaation aggressiiviseksi väärinkäytöksi ja hyödyntämiseksi, on syytä pitää mielessä, että myös länsimaat käyvät jatkuvasti informaatio sotaa ja pyrkivät sen avulla saavuttamaan päämääränsä. Esimerkkinä voidaan pitää tässäkin tutkimuksessa ja aikaisemmin käsiteltyjä Yhdysvaltojen operaatioita eri vuosikymmenillä.

3.4 Aineiston tutkimussuunnitelma

Seuraavaksi aloitan aineistoon perustuvan tutkimuksen ja tarkastelen, miten Suomen suurin sanomalehti Helsingin Sanomat on ottanut kantaa Ukrainan kriisiin.

Tutkimusmenetelmänä tulen hyödyntämään kehysanalyysiä. Aineiston erilaisia tulkintakehyksiä analysoitaessa on tarkoituksena tuoda esiin todellisuuden joidenkin puolten korostamista ja toisten jättämistä huomiotta. Kehystämällä tarkoitetaan joidenkin asioiden tai näkökulmien tekemistä muita näkyvämmiksi jossakin tekstissä. Kirjoittaja saattaa esimerkiksi suosia jotakin tulkintaa tapahtumista. Kehyminen ei koskaan ole viatonta, koska se tapahtuu muiden näkökulmien kustannuksella. Toisaalta kehykset tulisi ymmärtää luonnollisena viestintään kuuluvana ilmiönä, koska viestivällä tekstillä on aina jokin tavoite. (Karvonen 2014, 113).

Erving Goffmanin (1974, 21) mukaan kutakin tekstiä hallinnoivat kehykset voidaan jakaa ensinnäkin vakiintuneisiin kehyksiin, joiksi voidaan lukea esimerkiksi tiettyä tekstiä määrittelevät säännöt, vakiintuneet käytännöt ja perspektiivit erilaisissa organisaatioissa. Näitä kehyksiä kutsutaan myös luonnollisiksi kehyksiksi. Toisen ryhmän muodostavat sosiaaliset kehykset. Nämä kehykset toimivat taustatietona mediatekstien lukijoille sekä tarjoavat suuntaviivoja tekstien kirjoittajalle. Luonnollisista kehyksistä esimerkkinä saattaisi toimia jonkin sanomalehden ottama linja tai näkökulma tietyn aiheen käsittelyyn. Sosiaalisena kehyksenä puolestaan voitaisiin pitää esimerkiksi sanomalehden kotimaan kulttuuria tai geopolitiittista sijaintia.

Aineistoa analysoivassa osiossa tulen tarkastelemaan Helsingin Sanomien Ukrainan kriisiä käsitteleviä pääkirjoituksia vuoden ajalta helmikuusta 2014 helmikuuhun 2015. Olen valinnut ajanjakson Ukrainan kriisin tapahtumien ehdoilla. Ajanjakso kattaa kriisin alkupisteen, Krimin liittämisen Venäjään sekä konfliktin laajenemisen Ukrainan itäosissa käytävään sotaan Venäjän tukemien separatistien ja Ukrainan hallituksen joukkojen välillä. Tutkimuksen tarkoituksena on tarkastella, millaisten kehysten kautta Ukrainan tapahtumia on käsitelty. Helsingin Sanomat on valittu aineiston lähteeksi merkittävyytensä vuoksi. Helsingin Sanomat on levikillä mitattuna Suomen suurin seitsemän kertaa viikossa julkaistava sanomalehti. Poliittisesti Helsingin Sanomat ilmoittaa olevansa sitoutumaton. Olen valinnut analyysin kohteeksi kotimaisen

sanomalehden pääkirjoitukset, koska Suomi valtiona on geopolittisesti mielenkiintoisessa asemassa Ukrainan kriisin ja sitä koskevan politiikan näkökulmasta. Suomi on poliittisesti ja taloudellisesti integroinut itsensä suurilta osin länteen ja Euroopan Unioniin, mutta joutuu politiikassaan huomioimaan myös Venäjän poliittiset, sotilaalliset ja taloudelliset intressit. Elinkeinoelämän keskusliiton vuonna 2013 julkaiseman tilaston mukaan Venäjä on Suomen kolmanneksi tärkein vientikumppani ja tärkein maahantuojia (Elinkeinoelämän keskusliiton [www-sivusto](http://www.sivusto.fi). < www.ek.fi >. Viitattu 4.4.2015). Tästä syystä Suomi on geopolittisesti erityisessä tilanteessa verrattuna moneen muuhun Euroopan maahan Ukrainan kriisin ja esimerkiksi Euroopan Unionin Venäjää vastaan kohdistamien talouspakotteiden suhteen.

Olen valinnut kehysanalyysin tutkimuksen metodiksi, koska on mielestäni mielenkiintoista selvittää, millaisia näkökulmia ja kannanottoja maamme suurin sanomalehti ottaa Suomen lähellä tapahtuvaan konfliktiin ja kiristyviin poliittisiin jännitteisiin länsimaiden ja Venäjän välillä. On tärkeää tietää, minkälaiset äänet ja kannanotot pääsevät kiristyneessä tilanteessa julkisuuteen. Ovatko pääkirjoitusten kehukset esimerkiksi poliittista konsensusta korostavia vai irtiottoa Venäjän tai Euroopan Unionin intresseistä ottavia? Tutkimukseen valitaan mukaan ainoastaan ne pääkirjoitukset, jotka käsittelevät Ukrainan kriisiä ja sen vaikutuksia kauttaaltaan eivätkä ainoastaan käytä sitä sivuhuomiona.

Analyysissä keskityn myös erilaisten kehystämisen käytäntöjen tunnistamiseen. Näitä käytäntöjä ovat Lindströmin (2012, 24) mukaan esimerkiksi metaforat, rinnastukset ja nimeämiset. Metaforilla tarkoitetaan jonkin asian ulkopuolisen ilmiön hyödyntämistä osana retoriikkaa, kuten vaikkapa puhe Ukrainan kriisin synnyttämästä uudesta kylmästä sodasta. Esimerkki rinnastuksesta voisi puolestaan olla Persianlahden sodassa Saddam Husseinin rinnastaminen Adolf Hitleriin. Nimeämisellä puolestaan määritellään asioita ja käytetään samalla valtaa, kuten vaikkapa puhe Ukrainan ja Venäjän välisestä sodasta Ukrainan sisällissodan sijaan. Tässä tapauksessa kyse olisi todennäköisesti Ukrainan tai länsimaiden määritelmästä kriisin tilasta. Venäjän kanta tai tilanteeseen tarjoama kehys olisi luultavasti aivan päinvastainen.

4. Tutkimusmenetelmä- ja materiaali

Tämän tutkimuksen tutkimusmenetelmäksi olen valinnut laadullisen kehysanalyysin. Kehysanalyysin avulla selvitetään, minkälaisia kehyksiä eli journalistisia näkökulmia Suomen suurin päivälehti tarjosi suomalaisille Krimin miehityksen aikana ja sen jälkeen. Tulen tarkastelemaan kehysanalyysin avulla Helsingin Sanomien 11 pääkirjoitusta, jotka sijoittuvat ajanjaksolle 1.2.2014-28.2.2015. Tämä ajanjakso kattaa Ukrainassa Venäjän toimesta tapahtuneen Krimin niemimaan miehittämisen sekä niemimaan liittämisen kansanäänestyksellä osaksi Venäjää. Tämän luvun tarkoituksena on luoda tarkempi katsaus kehysanalyysiin tutkimusmenetelmänä ja Helsingin Sanomien pääkirjoituksiin aineistona sekä perustella niiden valintaa juuri tämän tutkimuksen kannalta.

4.1 Kehys

Kehyksen määritelmä vaihtelee jonkin verran tutkimuksesta riippuen. Juha Herkmanin mukaan sillä viitataan kuitenkin yleisesti rajattujen tulkintatapojen rakentamiseen maailmasta. Herkmanin mukaan toisistaan on vielä erotettava mediakehykset ja yleisökehykset. Mediakehyksellä tarkoitetaan median tapaa esittää ja rajata asioita jostakin tietystä näkökulmasta. Yleisökehyksellä puolestaan tarkoitetaan yleisöjen tapaa vastaanottaa ja tulkita mediatekstejä. (Herkman 2015, 78.) Tämä tutkimus keskittyy siis median, tässä tapauksessa Helsingin Sanomien, Krimin miehitykselle antamiin kehyksiin.

Kehysanalyysin isänä pidetty Erving Goffman puolestaan kuvaa kehystä varsin joustavaksi metaforaksi, jota ehkä parhaiten kuvaa jollekin mediatekstilte lähtökohtaisena ajatuksena tai näkökulmana toimiminen, mediatekstin lähtöasetelma tai konteksti. Kehyksen tunnistamisen tarkoituksena on näin ollen paljastaa kirjoittamattomia sääntöjä tai periaatteita, jotka ohjaavat mediatekstien kirjoittamista. Nämä kehykset saattavat olla ainoastaan niiden kirjoittajien luomia tai sitten niitä saattaa määritellä jokin korkeampi taho, kuten vallitseva puhetapa tai tekstin julkaiseva organisaatio. Tämä tekstin kehyyksen määrittelevä taho ei myöskään ole välttämättä sidottu organisatorisiin tai yhteiskunnallisiin rakenteisiin, vaan kyseessä saattaa olla

esimerkiksi juuri sillä hetkellä vallitsevan tilanteen konteksti, joka määrittää tekstin kehyksen. Esimerkiksi hallitusten leikkaussuunnitelmien osuessa voimakkaasti toimittajan henkilökohtaiseen talouteen saattaa se vaikuttaa voimakkaastikin tuotetun tekstin kehykseen eli näkökulmaan. Ongelmalliseksi käsitteen tekeekin sen monitulkintaisuus sekä etenkin sen monikäyttöisyys. Kehyksen käyttäjä saattaa tietoisesti tai tiedostamattaan yrittää häivyttää, muuttaa tai vääristellä jo olemassa olevia kehyksiä. (Goffmann 1986, XIII-XIV.)

Voisikin siis päätellä, että jonkin aiheen kehystämisen tapahtuu aina toisen kehyksen kustannuksella. Jos esimerkiksi tutkittaisiin Suomen nykyistä taloustilannetta käsitteleviä tekstejä, voisivat niistä saadut löydöksetkin vaihdella täysin lähteen ja aineiston rajaamisen mukaan. Toinen julkaisu saattaisi kehystää Suomen taloustilanteen Euroopan surkeimmaksi, kun taas toinen saattaisi pitää sitä kaikista ongelmistaan huolimatta yhtenä parhaimmista esimerkiksi kansainvälisten luottoluokittajien arvioihin perustuen.

Journalismin yhtenä laatuksena länsimaissa on pitkään pidetty sen objektiivista suhtautumista aiheeseensa. Toisaalta lehdistön tehtävänä on tarjota paitsi luotettavaa tietoa, myös näkökulmia maailman tulkittamiseen. Liiallista journalismin objektiivisuuden illuusiota pidetään tänä päivänä jopa mahdottomana, koska journalisti, samoin kuin tutkija, ei voi koskaan olla täysin vapaa omista mielipiteistään, kulttuuristaan tai sosiaalisesta asemastaan. Parempana journalistisena tapana onkin ehdotettu sitä, että toimittaja toisi omat poliittiset lähtökohtansa ja intressinsä avoimesti esiin tekstinsä yhteydessä. (Nieminen & Pantti 2009, 135.) Koska kehysanalyysi pyrkii osaltaan häivyttämään mainittua journalismin objektiivisuuden illuusiota, pidän journalistisen tekstin kehyksen tutkimista perusteltuna tutkittaessa informaatioidankäynnin käsitettä, joka aikaisemmissa luvuissa esitetyn teorian mukaisesti pyrkii psykologiselta aspektiltaan vaikuttamaan kohteensa mielipiteisiin tai muokkaamaan niitä.

Kehyksen käsite antaa mielestäni mielenkiintoisen lähtöasetelman informaatioidankäyntiä määrittelevälle tutkimukselle. Toisaalta keskittyminen pääkirjoituksissa havaittujen kehyksien tekemiseen läpinäkyviksi tarjoaa näkökulmaa Suomen suurimman päivälehdessä tapaamaan viestiä ja uutisoida kriisistä, jossa

naapurivaltiomme on merkittävä osapuoli ja toisaalta taas tulokset perustuvat tässä tutkimuksissa esittämiini havaintoihin, jotka ovat omia tulkintojani mahdollisiksi kehyksiksi. Toinen tutkija saattaisikin löytää ainakin osittain erilaisia kehyksiä. Lukijan kannattaakin kriittisesti perehtyä esittelemiini pääkirjoituksiin myös itse, jotta voi päättää, onko hän samaa mieltä loppupäätelmissä esitettyjen havaintojen kanssa.

4.2 Kehysanalyysi

Tämän tutkimuksen tutkimusmenetelmänä käytetään laadullista kehysanalyysia. Kehysanalyysi on Erving Goffmanin vuonna 1974 esittelemä tutkimusmenetelmä, jonka avulla pyritään hahmottamaan tietyn tekstin piilossa olevia kehyksiä. Kehysanalyysi tarkoittaaakin tekstissä esiintyvien tai sieltä tunnistettavissa olevien näkökulmien löytämistä eli kehysten poimintaa. Kehysanalyysin käyttäminen on siten myös eräänlaista oman kokemuksen tulkintaa. (Goffmann 1986, 10.)

Kehysanalyysin edut ja jopa haitatkin sopivat mielestäni varsin hyvin informaationsodankäyntiä käsittelevään tutkimukseen. Menetelmän etuna on, että sitä hyödyntämällä voimme toivottavasti löytää erilaisia näkökulmia Helsingin Sanomien tapaan käsitellä Ukrainan kriisiä ja erityisesti Krimin niemimaan miehittämistä. Kun aineistoa tarkastellaan useita kertoja, voidaan myös erottaa hieman piilossakin olevia kehyksiä. Pääkirjoituksia on tarkastelussa tässä tutkimuksessa vuoden ajanjaksolta yhteensä 11 kappaletta. Vaikka kyseessä on laadullinen tutkimus, on aineisto verrattain pieni ja voimme myös tiettyjen kehysten esiintymisen määrää tarkastelemalla nähdä miten usein tietyt kehykset esiintyvät ja tehdä siten joitakin johtopäätöksiä niin hallitsevista kuin taustalla vaikuttavista kehyksistä.

Menetelmänä kehysanalyysin haitat liittyvät siihen, että sen tulokset ovat pitkälti tekstejä tutkivan henkilön henkilökohtaisen tulkinnan varassa. Informaationsodankäynnin käsitettä pohtivassa pro gradu-työssä tämäkin mielestäni tukee käsitteen mielipiteen muodostumiseen tähtäävää funktiota ja korostaa, että kaikki tuotetut tekstit, myös journalistiset tekstit tai akateemiset tutkimukset, ovat tietystä näkökulmasta tehtyjä ja tekijän omaan kulttuuriin, taustaan ja mielipiteisiin ainakin osittain perustuvia. Tulkitsemalla näitä tekstejä voimme kuitenkin tarkastella tiettyjen pääkehysten sekä

niiden rinnalla esiintyvien, pienempien kehysten luonnetta ja määrää ja siten tehdä johtopäätöksiä esimerkiksi esimerkkilehtenä toimivien Helsingin Sanomien pääkirjoituksista. Tietysti myös vain yhden lehden käyttäminen rajoittaa tulokset koskemaan ainoastaan sen lehden ottamaa linjaa. Esimerkiksi jonkin toisen maan päälehteä tarkastelemalla löydetty kehukset olivat todennäköisesti hieman erilaisia.

4.3 Tutkimuksen kohteena oleva aineisto

Kehysanalyysin kohteeksi olen valinnut yhteensä 11 Helsingin Sanomien pääkirjoitusta. Aineisto on haettu Helsingin Sanomien verkkosivuilta sijaitsevasta uutisarkistosta. Haluan painottaa analyysinä koskemaan nimenomaan Krimin miehitystä case-esimerkkinä. Tutkimuksen kohteena oleva ajanjakso sisältää Ukrainan kriisissä myös muita merkittäviä tapahtumia, kuten 17.4.2014 tapahtuneen Malaysia Airlinesin lentokoneen alas ampumisen sekä konfliktin painopisteen siirtymisen Krimiltä kohti Ukrainan itäosia. Nämä tapahtumat ovat luonnollisesti omalta osaltaan vaikuttaneet merkittävästi julkisuudessa tapahtuvaan sananvaihtoon, mutta nyt sovellettavan kehysanalyysin kannalta olen halunnut säilyttää tutkimuksen painopisteen Krimin miehityksessä ja pyrkiä analysoimaan tutkimuskysymyksiä tuon tietyn tapahtuman kautta.

Ajallisena hakukriteerinä olen käyttänyt helmikuun 2014 alkua aina helmikuun 2015 loppuun. Tämä ajanjakso pitää sisällään Krimin miehityksen alkamisen tunnuksettomien venäläisjoukkojen toimesta aina vuoden päähän. Tilanteeseen ei ainakaan vielä tätä tekstiä kirjoitettaessa ole tullut muutosta, vaan kyse on ns. jäätyneestä konfliktista.

Tutkimuksen kohteena olevat pääkirjoitukset aikajärjestyksessä ovat:

1. Opi judoa Putinin kanssa (14.3.2014)
2. Valtioiden välisiä konflikteja ei osata enää hoitaa (19.3.2014)
3. Oliko Krim palapelin alku? (19.3.2014)
4. Ukraina vastaa itse sisäisistä asioistaan (15.4.2014)
5. Uusi tapa sotia (1.8.2014)

6. Krim kuumensi kytevää kriisiä Vuoristo-Karabahissa (10.8.2014)
7. Slovjanskista on vielä matkaa rauhaan (8.7.2014)
8. EU joutuu taas miettimään sitoutumistaan Ukrainaan (27.9.2014)
9. Vähät Ukrainasta, katseet Karjalaan! (8.12.2014)
10. Kun rauha tuntuu poikkeustilalta (24.12.2014)
11. Talous pakottaa Serbiaa tasoittamaan EU-tietään (15.1.2015)

Näistä 11 pääkirjoituksesta tulen siis analyysiosiossa tunnistamaan sekä hallitsevia että vähemmän painotusta saavia kehyksiä. Kirjoitusten analyysi tapahtuu lukemalla kirjoituksia ensin useaan kertaan, jonka jälkeen esitän tulososiossa joitakin havaitsemiani pääkehyksiä sekä myös niitä kehyksiä, jotka eivät saa niin paljoa painoarvoa, mutta ovat kuitenkin nähtävissä useamman lukukerran jälkeen.

Helsingin Sanomien tarjoamien kehyksien tunnistuksen jälkeen toivon voivani esittää, mitä näkökulmia Suomen suurin päivälehti lukijoilleen tarjoaa. Tärkeää ovat paitsi kehykset, myös Helsingin Sanomien asema levikiltään laajimpana päivälehtenä Suomessa sekä sitä kautta myös jonkinlaisen Suomen poliittisen ilmaston tarkastelu Ukrainan ja Krimin kriisin konteksteissa. Paasikiven-Kekkosen linjalla kylmän sodan ajoista lähtien pitkään pysynyt Suomi on geopoliittiselta sijainniltaan idän ja lännen välissä ja pyrkinyt jo pitkään toimimaan eräänlaisena sillanrakentajana aiemmin Neuvostoliiton ja sittemmin Venäjän sekä länsimaiden välillä. Myös ulkopoliitiikan ja median toiminnan oli tuettava tuota linjaa neutraaliudellaan (Salokangas 2015). Onkin mielenkiintoista tutkia, onko Suomen mediaympäristössä tai sen puhettavassa tapahtunut kehitystä suomettumisen aikoihin verrattuna.

4.4 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimus rajoittuu ainoastaan Helsingin Sanomien pääkirjoituksiin Krimin miehityksen ja sitä seuranneen vuoden ajalta, joten tutkimuksen tulokset luonnollisesti ilmentävät ainoastaan Helsingin Sanomien pääkirjoittajien kantaa asiaan eivätkä ole sellaisenaan yleistettävissä koskemaan koko suomalaisen median näkökulmaa. Toisaalta Helsingin Sanomat on monella mittarilla maamme merkittävin sanomalehti ja siten se antaa ainakin jonkinlaista suuntaa myös muulle medialle ja toimii merkittävänä

mielipidevaikuttajana Suomessa. Tämä on mielestäni tärkeä näkökulma myös tutkimuksen tärkeimmän käsitteen, informaationsodankäynnin, kannalta. Samalla kun tutkimme yhden toimijan mielipiteitä ja näkökulmia, rajaamme samalla toisia pois. Samoin myös näiden tekstien tulkinta on oman analyysini tulos, ei yleisenä pidettävä totuus. Kuten siis tutkimuksen kohteena olevat tekstit, myös itse tutkimus tuo esille joitakin näkökulmia rajaten siten yhden joukon näkökulmia pois. Siten kehysanalyysin tuloksiin vaikuttavat paitsi valittu aineisto, myös tutkijan omat mielipiteet, suhtautuminen Krimin miehitykseen tai Venäjään ylipäänsä, suhtautuminen länsimaihin tai kokemus vastaavan tutkimuksen tekemisestä.

Tässä tutkimuksessa esitetty teorian tieto sekä Helsingin Sanomien aineistot on esitetty siinä muodossa kuin ne ovat alkuperäisissäkin lähteissä. Krimin miehitys on valittu tutkimuksen kohteeksi sen ollessa ajankohtainen ja informaationsodankäynnin käsitettä mediassa hyvin ilmentävä aihe. Pääkirjoitusten vuoden ajanjakso on valittu tarpeeksi kattavan analyysin ja johdonmukaisuuden turvaamiseksi. Koska tutkimus tutkii esimerkkiaineiston kehyksiä, ei tutkimustulosten voida väittää olevan absoluuttinen tai yleistettävissä oleva fakta. Tämän takia pyrin nojaamaan saamani tulokset uskottavaan teoriaan ja asemansa vakiinnuttaneeseen sanomalehteen, jotta ne olisivat mahdollisimman lähellä ajankohtaista ja uskottavaa laadullista tutkimusta.

5. Analyysi ja tulokset

Tässä luvussa esittelen aineistolle tehdyn kehysanalyysin tulokset. Pääkirjoitusten lukemisen jälkeen olen tunnistanut niistä viisi pääkehystä, jotka korostuvat pääkirjoituksista muita näkökulmia voimakkaammin. Näiden viiden pääkehysten lisäksi olen tunnistanut kaksi toissijaista kehystä, jotka myös esiintyvät useasti, mutta eivät saa niin suurta painoarvoa kuin pääkehykset saavat. Kaikki kehykset on tunnistettu perustuen pääkirjoitusten näkökulmien painopisteisiin sekä niiden mainintakertoihin. Helsingin Sanomien pääkirjoituksista tunnistetut viisi tärkeintä kehystä esiintymiskertojen määrällä luokiteltuna ovat 1) Tulevaisuuden pelko 2) Venäjän kontrolli 3) Euroopan Union heikkous 4) Historiaan vetoamisen mahdottomuus 5) Taloudelliset pakotteet. Toissijaisiksi kehyksiksi tunnistin vielä kaksi kehystä, jotka edustivat näkökulmaltaan Venäjän toiminnan tuomitsemista sekä Venäjän propagandan vaarallisuutta Itä-Ukrainassa.

5.1 Kehyksien esittely

Esittelen seuraavaksi lyhyesti äsken mainitut kehykset ja mitkä piirteet kuvastavat näitä näkökulmia parhaiten. Varsinainen kehyksien avaaminen ja analysointi tapahtuu tätä seuraavissa luvuissa.

Tulevaisuuden pelon kehyksellä tarkoitetaan Euroopassa nousutta huolta Venäjän uudesta voimapolitiikasta. Siihen liittyy esimerkiksi kysymys siitä, voisiko sama Krimin kaltainen skenaario toistua Baltian maissa tai Itä-Euroopassa. Koska Euroopassa on toisen maailmansodan päättymisen jälkeen vietetty poikkeuksellisen pitkää rauhan ajanjaksoa, on Venäjän toiminta Ukrainassa ja Krimillä herättänyt huolta. Venäjä on Helsingin Sanomien pääkirjoitusten mukaan ainakin osittain osallisena vastaavissa jäätyneissä konflikteissa useilla sen raja-alueilla, joista esimerkkeinä mainitaan Armenian ja Azerbaidžanin konflikti Vuoristo-Karabahissa sekä elokuussa 2008 alkanut sota Venäjän ja Georgian välillä, jossa Venäjä otti hallintaansa Abhasian ja Etelä-Ossetian alueet.

Venäjän kontrollin kehyksellä tarkoitetaan Venäjän kontrollia Ukrainan kriisissä sekä sen ympärille kehittyneessä poliittisessa julkisuudessa. Venäjän nähdään hallitsevan Ukrainan tilannetta, kun taas länsimaat puolestaan nähdään sekä poliittisesti että sotilaallisesti kykenemättöminä puuttumaan tilanteeseen sen vaatimalla voimakkuudella. Venäjän ja presidentti Putinin nähdään hyödyntävän tilanteessa suhteellisen pientä sotilaallista voimaa, mutta vastaavasti voimakasta Ukrainan kriisiin liittyvää poliittisen julkisuuden hallintaa. Venäjän onnistunutta operaatiota ilmentävät myös Putinin käyttämä voiton retoriikka Venäjän sisäisessä keskustelussa sekä isänmaallisen hurmoksen lisääntyminen Venäjän kansan keskuudessa.

Euroopan Union heikkouden kehyksellä tarkoitetaan näkökulmaa, joka korostaa Euroopan Unionin poliittista heikkoutta Ukrainan kriisin hoitamisessa. Syiksi esitetään heikkoa johtamista, päätöksentekokyvyn puutetta sekä kokemattomuutta sotilaallisten konfliktien selvittämisessä. Kriisin keskipisteessä oleva Ukraina ei kuulu Euroopan Unioniin, vaikka Ukrainalle ennen kriisin alkua tarjottu Euroopan Union vapaakauppa- ja assosiaatiosopimus olisikin tuonut maata lähemmäksi jäsenyyttä. Helsingin Sanomien pääkirjoituksissa tämän sopimuksen on nähty myös osaltaan irrottavan Ukrainaa Venäjän etupiiristä ja siten aktivoineen Venäjän sotilaallisesti.

Historiaan vetoamisen mahdottomuuden kehyksellä tarkoitetaan pääkirjoituksissa esiintyvää näkökulmaa, jonka mukaan Krimin liittäminen Venäjään historiaan vedoten on poliittisesti kestävä argumentti. Venäjä on käyttänyt Krimin miehityksen yhtenä argumenttina niemimaan kuulumista aikoinaan Venäjän imperiumin yhteyteen. Pääkirjoituksissa tämä nähdään kestävämmän perusteluna, koska muutoin lähes kaikki valtiot voisivat vaatia itselleen uusia alueita historiaan vedoten riippuen täysin siitä kuinka pitkälle historiassa mennään.

Taloudellisten pakotteiden kehyksellä tarkoitetaan näkökulmaa, jonka mukaan Venäjän taloudellinen painostaminen Ukrainan kriisin purkamiseksi on paras tapa Euroopan Unionille edetä asiassa. Näkökulma korostaa juuri ei-sotilaallisen ratkaisun välttämättömyyttä Ukrainan kriisin ratkaisemiseksi. Kehys korostaa voimakkaampaa taloudellista painostusta Venäjää kohtaan länsimaiden toimesta, kykyä poliittiseen päätöksentekoon sekä Euroopan Unionin yhtenäisyyden tärkeyttä. Se ei kuitenkaan ole samanlainen kuin edellä esitelty Euroopan Unionin heikkouden kehys.

Esittelen vielä tämän kappaleen loppuksi kaksi havaitsemaani toissijaista kehystä. Ensimmäinen näistä kehyksistä on *Venäjän toiminnan tuomitsemisen kehys*. Olen määrittänyt tämän toissijaiseksi kehykseksi, koska yhtä satiiria lukuun ottamatta se ei ole minkään pääkirjoituksen keskeinen näkökulma Krimin miehitykseen tai laajemmin Ukrainan kriisiin. Kehys on ennemminkin itsestään selvä lähtökohta pääkirjoituksille kuin niiden keskeinen sanoma. Se on siis jonkinlainen kantava teema, joka kulkee läpi tarkastelussa olevan vuoden ajanjakson. Toisena toissijaisena kehyksenä mainitsen *Venäjän Itä-Ukrainassa harjoittaman propagandan* kehyksen. Tällä viitataan suoraan uhkaan, jonka Venäjä kykenee esimerkiksi televisio- ja radiokanaviensa avulla aiheuttamaan suurissa määrin venäjänkielisessä Itä-Ukrainassa. Tämä kehys esiintyi harvemmin, mutta on todellisena tapahtumana erotettavissa tärkeimpänä pääkehysten tunnistetusta tulevaisuuden pelon kehyksestä, joka on todellisuuden sijasta spekulatioon perustuvaa. Myös toissijaiset kehykset analysoidaan ja perustellaan pääkehysten tapaan jäljempänä tarkemmin.

5.2 Pääkehykset

Aloitan seuraavaksi havaitsemieni pääkehysten analysoinnin ja esitän, mistä elementeistä ne mielestäni koostuvat. Rakennan kehykset suoria sitaatteja käyttäen. Pääkehykset on tunnistettu niitä rakentavien näkökulmien esiintymismäärän sekä niiden painotuksen perusteella.

5.2.1 Tulevaisuuden pelko

Tulevaisuuden pelko tarkoittaa Helsingin Sanomien pääkirjoituksissa esiintyvää näkökulmaa, jossa spekuloidaan Venäjän seuraavaa askelta Krimin valtauksen seuraavaa askelta ja ennen kaikkea sitä, voisiko sama toistua jossakin muussa Itä-Euroopan valtiossa. Pelko kohdistuu eniten maihin, joissa on suuri venäjänkielisten vähemmistö, kuten esimerkiksi Baltian maissa. Tämä oli yleisimmin esiintynyt kehys, joka oli löydettävissä viidestä pääkirjoituksesta.

Mikä on Putinille voitto? Todennäköisesti se on Krim – strategisesti tärkeän alueen saaminen Venäjän osaksi tai edes irti Kiovan vallasta. Putin on kuitenkin saanut lännen pelkäämään, että hänellä on suurempi tavoite: ehkä miehittää Itä-Ukraina, jopa turvata sotilaallisesti venäläisväestö Baltiassa, peräti Suomessa. Onko hän jopa uusi Stalin? (Helsingin Sanomat 14.3.2014.)

Toisaalta Putinin ei myöskään nähdä pystyvän täysimittaiseen sotilaalliseen operaatioon länsimaita vastaan, vaan enemmänkin kyse on informaationsodankäynnin hallitsemisesta ja sitä tukevista pienimuotoisista, salaisista sotilasoperaatioista. Helsingin Sanomat 14.3.2015 mainitseekin, että Putinin ei edes tarvitse käyttää koko voimaansa, vaan pieniä strategisia iskuja oikein sijoitettuna. Tällä voitaisiin tarkoittaa juurikin tunnuksettomien joukkojen käyttöä pienissä määrin sekä myöhemmin Itä-Ukrainassakin nähtävää venäläismyönteisten ihmisten aktivointia omaa hallintoaan vastaan.

Suomessa on pyritty etäännyttämään kriisi ja näkemään Krim erityistapauksena, jolla ei ole vaikutuksia maahamme. Samalla on jäänyt huomiotta, kuinka paljon kriisi on muuttamassa tai jo muuttanut valtioiden välisiä pelisääntöjä ja kansainvälistä järjestelmää. (Helsingin Sanomat 19.3.2014.)

Omasta mielestäni Suomea ei täysin voi kuitenkaan verrata esimerkiksi Baltiaan tämän uhkakuvan suhteessa. Suomessa asuu kyllä merkittävä venäläisvähemmistö, mutta meillä ei ole yhteiskunnassamme samankaltaista neuvostoajan perua olevaa kahtiajakoa kuin entisen neuvostoliiton maissa, kuten Baltiassa. Uskon, että Suomen venäläisvähemmistön aktivoiminen kantasuomalaisia vastaan olisi paljon haastavampaa kuin Baltian maissa.

Krimin miehittäminen ja liittäminen Venäjään sujuivat historian valossa yllättävän verettömästi. Krim oli Putinille voitto niin sisä- kuin ulkopoliitikassakin ja sillä hän sai ylliotteen länsimaista Ukrainassa ja lisäsi samalla kannatustaan Venäjällä. Tämä aiheuttikin spekulatiota, mikä on Putinin seuraava askel? Helsingin Sanomien mukaan Putinin voitonpuhe Krimin miehittämisen jälkeen antoi ymmärtää, että samanlainen skenaario olisi mahdollinen myös tulevaisuudessa.

Merkkejä seuraavista siirroista voi lukea kohdista, joissa Putin perustelee Krimin liittämistä Venäjään. Hän näkee paljon vaivaa osoittaakseen, miten toisen valtion osa voi ensin irrottautua ja sitten liittyä Venäjään. (Helsingin Sanomat 19.3.2014.)

Ilmeisesti länsimedia onnistui korostamaan tätä näkökulmaa, sillä Yhdysvaltojen presidentti Barack Obama kävi syyskuussa 2014 rauhoittelemassa Naton liittolaisia Itä-Euroopassa pitäen puheen Tallinnassa, jossa korosti Yhdysvaltojen seisovan liittolaistensa rinnalla. Venäjän hyökkäyksen uhka Eurooppaan nähtiin ennennäkemättömän tilanteen takia realistisena.

Naton pitäisi jo ennalta pohtia suhtautumistaan, jos tunnuksettomat asemiehet alkavat Krimin tapaan vallata joidenkin paikallisten rinnalla hallintorakennuksia vaikkapa Itä-Virossa. Naton reagointiin vaikuttaa silloin, pitävätkö muut jäsenmaat tilannetta sisäisenä epävakautena vai hyökkäyksenä. Jos tällainen tilanne tulisi ja Nato tulkitsisi sen väärin, koko sotilasliitto osoittautuisi jäsenilleen turhaksi. (Helsingin Sanomat 1.8.2014.)

Venäjän uhka konkretisoituu tässä vaiheessa nimenomaan tunnuksettomien asemiesten käyttöön, joita mikään valtio ei tunnusta omikseen. Venäjän siis päätellään pelaavan länsimaiden tiedon puutteella, kun ne eivät voi tunnistaa hyökkääjiä vieraan valtion armeijan hyökkäyksen kriteerien mukaisiksi.

Krim toi eurooppalaiseen sodankäynnin valikoimaan uuden keinon: tunnuksettomat asemiehet joita kukaan ei tunnusta omikseen. Kun Krim oli liitetty osaksi Venäjää, Putin myönsi sotilaat venäläisiksi. (Helsingin Sanomat 1.8.2014.)

Helsingin Sanomien pääkirjoitus 1.8.2014 pitää siis edelleen Venäjän hyökkäystä Itä-Eurooppaan täysin realistisena, vähintäänkin Krimillä hyväksi havaittua tunnuksettomien joukkojen taktiikkaa hyväksikäyttäen. Operaatiota pidetään mahdollisena juurikin entisen Neuvostoliiton alueilla, joissa on edelleen merkittävä venäjänkielisen väestön osuus. Tällaisia esimerkkejä mainitaan pääkirjoituksissa löytyviksi ainakin Ukrainasta, Baltian maista ja Suomesta. Venäjällä on entisen Neuvostoliiton alueilla myös muita strategisia ja poliittisia intressejä kuin oman väestönsä turvaaminen. Itämeren strateginen sijainti on sotilaallisesti keskeinen. Muita

intressejä ovat esimerkiksi Transnistria Moldovassa sekä Armenian ja Azerbaidžanin välinen konflikti Vuoristo-Karabahissa.

Armenian ja Azerbaidžanin välinen jäänyt konflikti Vuoristo-Karabahin alueella nostetaan omaksi esimerkikseen pääkirjoituksessa 10.8.2014.

Ukrainan kriisin varjossa on jäänyt vähälle huomiolle, että muuallakin entisen Neuvostoliiton alueella on ollut aseellisia yhteenottoja. Samalla on huomattava, ettei Vuoristo-Karabahin tilanteen kiristyminen ole täysin irrallaan Ukrainan kriisistä. Tämä johtuu siitä, että Venäjä on tärkeä toimija molemmissa kriiseissä. Myös Venäjän perusteluilla liittää Krim itseensä historiallisen vääryyden oikaisemisena on vaikutuksensa, sillä se on kasvattanut sisäpoliittista painetta avata vanhoja haavoja. (Helsingin Sanomat 10.8.2014.)

Myös Vuoristo-Karabahin tilanne liittyy Venäjään intresseihin pääkirjoituksen mukaan. Venäjän intressit liittyvät siinä paitsi kansainväliseen politiikkaan, myös oman taloutensa perustaan, energiakauppaan.

Venäjä yrittää rauhoitella tilannetta, vaikka sota häiritsisikin energiakuljetuksia Azerbaidžanista Eurooppaan. Venäjä nimittäin joutuisi sotaan mukaan, sillä sitä pidetään yleisesti Armenian tukijana. Armenia on liittymässä Venäjä-johtoiseen tulliliittoon, josta on määrä kehittyä Euraasian unioni. (Helsingin Sanomat 10.8.2014.)

Tulevaisuuden pelkoon perustuva kehys oli merkittävin löydetyistä pääkehysistä. Tätä kehystä määrittivät Venäjän uuden, aggressiivisen ulkopoliitikan pelko ja se, mihin tuo politiikka voisi johtaa Euroopassa.

5.2.2 Venäjän kontrolli

Toiseksi merkittävän löydetyistä pääkehysistä oli Venäjän kontrolliksi nimeämäni kehys, jonka näkökulmana oli Venäjän saama yliote Krimin sekä laajemminkin koko Ukrainan tilanteesta. Tuo yliote syntyi suhteessa länsimaihin, kansainväliseen yhteisöön ja Ukrainan hallintoon, jotka toimivat passiivisemmin ja joidenka toimet olivat

enemmänkin muuttuneeseen tilanteeseen reagoivia. Näkökulma ei kuitenkaan ole synonyymi seuraavassa kappaleessa esitellylle Euroopan Unionin heikkoudelle, koska Venäjän kontrolli kehiksenä oli tyyliltään enemmän uhkakuvia maalaava ja keskittyi nimenomaan Venäjän pirulliseen erinomaisuuteen tilanteen kontrolloimisessa Euroopan Unionin toimien ruotimisen sijasta.

Nettisivuillaan Putin sanoo judon opettavan "välttämättömiä taitoja poliitikolle". Putin menetti miehensä Kiovassa. Hänen vastustajakseen tuli Ukrainan uusi hallinto. Äkillisen nousunsa seurauksena vastustaja oli kuitenkin epätasapainossa. Silloin Putin teki liikkeensä. Judon maksimaalisen tehon opin mukaisesti Putin käytti vain tilanteen vaatiman määrän voimaa. Hän ei määrännyt massiivista maahyökkäystä. Se olisi provosoinut länsimaita liikaa. Sen sijaan tunnuksettomat venäläissotilaat käsiaseineen tekivät vaivihkaa täsmäliikkeen Krimin niemimaalla. Hetkessä Krim oli okuri-erijimessä, kaulakuristusotteessa. (Helsingin Sanomat 14.3.2014.)

Helsingin Sanomat tulkitsee maaliskuun 2014 pääkirjoituksessaan Venäjän ottaneen yliotteen paitsi Ukrainasta miehittämällä Krimin, myös länsimaista toimimalla poikkeuksellisesti käyttämällä perinteisen armeijan sijasta tunnuksettomia joukkoja. Judon innokkaan harrastajan Putinin peilataan pääkirjoituksessa käyttävän judon tekniikoita ja oppeja suoraan politiikassa, ja vieläpä menestyksekkäästi. Hän ei iske täydellä voimalla, siis armeijalla, vaan tehokkaalla yksittäisellä liikkeellä ottaen näin hallintaansa voimakkaamman vastustajan eli Ukrainaa poliittisesti tukevat länsimaat.

Jos Putin taipuisi neuvottelemaan kompromissista Ukrainassa, kannattaa pitää mielessä, mitä hän sanoo judovideollaan: "Kamppailussa on sallittua tehdä myönnytyksiä. Mutta vain yhdestä syystä – jos se vie voittoon". (Helsingin Sanomat 14.3.2014.)

Pääkirjoitus siis näkee Putinin tehneen harkitun kevennyksen otteissaan käyttäessään tunnuksettomia, kevyesti aseistettuja joukkoja suuren armeijavoiman sijasta. Krimin valtauksessa nähdään olevan jonkinlaista karua taidokkuutta.

Ukrainan kääntymisen kohti länttä oli Venäjälle nöyryyttävä takaisku. Sen sijaan operaatio Krimillä on ollut voittokulkua. Haltuunotto oli käytännössä veretön.

Isänmaallinen hurmos Venäjällä on korkeimmillaan. Tapahtumien nopeus yllätti lännen. (Helsingin Sanomat 19.3.2014.)

Helsingin Sanomat näkee Krimin operaation voittokuluksi ja voitoksi Venäjälle myös sisäpoliittisesti. Venäjän nähdään ikään kuin sanelleen maailmanpolitiikan säännöt uusiksi ja myös saaneen viestinsä läpi. Myös Ukrainan kriisin jatkon nähdään olevan Krimin menestyksen perusteella Venäjän ja Putinin saneltavissa:

Venäjän presidentin Vladimir Putinin tiistainen puhe kansanedustajille oli tyyliltään voitonpuhe, mutta se ei ollut nykyisen kriisin päätepiste. Käännä nähdään vasta sitten, kun Venäjä joko katsoo saavuttaneensa tavoitteensa tai toteaa, ettei voi enää saavuttaa enempää. (Helsingin Sanomat 19.3.2014.)

Samalla linjalla jatkaa myös toinen 19.3.2014 julkaistu pääkirjoitus. Venäjän toiminnan nähdään poikkeavan totutuista standardeista niin voimakkaasti, että se on lyönyt länsimaat ällikällä.

Krimin konflikti on saanut kansainvälisen yhteisön hämilleen, koska Venäjän toiminta on poikennut niin selvästi kansainväliseen politiikkaan kylmän sodan jälkeen vakiintuneista toimintatavoista. Hämmennys on näkynyt kyvyttömyytenä reagoida tapahtumiin, ja tilanne on kehittynyt Moskovan ehdoilla. (Helsingin Sanomat 19.3.2014.)

Venäjän esitetään luoneen kansainväliseen politiikkaan kokonaan uuden tavan toimia. Siinä missä vanhat uhkakuvat perustuivat kylmän sodan aikaisille peloille suurhyökkäyksestä, voi suurvalta Venäjä nyt liittää itseensä osia ikään kuin pyyntö liittymisestä Venäjään olisi tullut niiltä itseltään tai venäjää puhuva väestö siellä kaipaisi Venäjän suojelua. Juuri tähän skenaarioon liittyi myös edellinen tulevaisuuden kehys.

Elokuussa 2008 Venäjä oli sodassa eteläisen naapurinsa Georgian kanssa. Tuolloin kriisi noudatti osin samaa kaavaa kuin nyt Krimillä: Venäjän joukot saapuivat suojelemaan Abhasian ja Etelä-Ossetian alueita niiden omasta pyynnöstä. (Helsingin Sanomat 19.3.2014.)

Lännen vaikuttavat siis Helsingin Sanomien mukaan yllättäneen ainakin Venäjän aggressiivinen voimapolitiikka sekä sodankäynnin harmaalla alueella toteutetut operaatiot, jossa se joko suoraan tai epäsuorasti liittää itseensä alueita niiden väestön suurella tuella, tai ainakin näin Venäjä antaa lännen ymmärtää.

Krimin kriisiä pidettiin siis ainakin Helsingin Sanomissa menestyksenä. Konfliktin painopisteen siirtyessä Itä-Ukrainaan ja Venäjän tukiessa siellä Ukrainan hallitusta vastaan taistelevia separatisteja, nousivat Venäjän intressit ja myös niiden toteutuminen pääkirjoituksissa voimakkaammin esiin.

Venäjälle oli tärkeää saada varmuus siitä, ettei Ukraina liity sotilasliitto Natoon. Se oli ennenkin epätodennäköistä, mutta Itä-Ukrainan kriisin seurauksena Venäjä voi olla siitä varma. Venäjän toinen osavoitto kriisissä näyttää olevan Krim. Kevään ja kesän mittaan länsi vaikuttaa käytännössä hyväksyneen sen liittämisen Venäjään. (Helsingin Sanomat 8.7.2014.)

Tätä kirjoittaessa Venäjän operaatio Krimillä näyttää edelleen menestyksekkäältä. Länsi ei ole tunnustanut Krimiä osaksi Venäjää ja taloudelliset vastapakotteet Venäjän sekaantumisesta Ukrainan asioihin ovat kyllä voimassa, mutta Krimin valtaus vaikuttaa ainakin hallitsevasta mediajulkisuudesta ja keskusteluista unohtuneen. Venäjän uusi tapa toimia ei siis missään tapauksessa ole hyväksytty, mutta sen tulokset ainakin jollain tasolla vaikuttaisivat olevan.

5.2.3 Heikko Euroopan Unioni

Kolmanneksi merkittävimpänä kehystenä pääkirjoituksista erottui kehys, joka korosti Euroopan Unionin poliittista heikkoutta Krimin miehityksen ja koko Ukrainan kriisin hoidon kontekstissa.

Yhdysvaltalainen konservatiivinen ajattelija Robert Kagan totesi jo vuonna 2013, että EU:lta puuttuu kyky ymmärtää ja toimia voimapolitiikan maailmassa. Krimin kriisi osoittaa, että hän on osittain oikeassa: EU ja eurooppalaiset demokraatit ovat

unohtaneet, että maailmassa on muitakin kuin talouteen ja hyvinvointiin liittyviä intressejä. (Helsingin Sanomat 19.3.2014.)

Pääkirjoituksen mukaan EU on ikään kuin lamaanut Venäjän uuden voimapolitiikan edessä. Kun kylmän sodan aikakauden alla unionin valtiot elivät suoraan Neuvostoliiton vaikutuksen alla tai pelkäsivät sen hyökkäystä, ei verrattain nuorella Euroopan Unionilla ole vielä kykyä tai halua käyttää voimakkaampaa ulkopoliittikkaa.

Taloudellisen keskinäisriippuvuuden on uskottu takaavan rauhan. Sodat ovat muuttuneet viime vuosikymmeninä pääosin Syyrian tai Bosnian sodan kaltaiseksi sisäisiksi konflikteiksi, ja valtioiden väliset sodat ovat nykyisin harvinaisia. Kyky hallita valtioiden välisiä konflikteja on unohtunut. (Helsingin Sanomat 19.3.2014.)

Toista, tarkentavaa näkökulmaa Euroopan Unionin kykenemättömyydestä suhtautua voimapolitiikkaan edustaa näkemys, jonka mukaan juuri Krimin miehityksen kaltaiset harmaan alueen tilanteet ovat Euroopan Unionille haaste.

Kylmän sodan jälkeisessä Euroopassa ei ole sallittu rajojen muutoksia, vaikka itäiseen Eurooppaan syntyikin uusia valtioita. Pari vuosikymmentä sitten Jugoslavian ja Neuvostoliiton hajotessa entisten osatasavaltioiden itsenäisyys tunnustettiin silloisten rajojen perusteella. Erityistapaus oli Kosovo, jossa sama periaate ulotettiin entiseen autonomiseen alueeseen. Venäjän mukaan Kosovon itsenäisyys loukkasi Serbian suvereniteettia, mutta toisaalta Moskovassa katsottiin esimerkin antavan oikeutuksen Abhasian ja Etelä-Ossetian itsenäisyydelle. (Helsingin Sanomat 19.3.2014.)

Euroopan esitetään ikään kuin hyväksyvän muutokset käytännössä, vaikka se periaatteessa onkin poliittisesti niitä vastaan. Kyse on enemmänkin hiljaisesta hyväksymisestä. Krim nähdään nykyaikaisena esimerkkinä, johon tarpeeksi voimakas puuttuminen mahdollistaa samanlaisen skenaarion toteutumisen myös tulevaisuudessa. Haasteen nähdään myös liittyvän mahdollisiin tuleviin jäsenvaltioihin, joissa esiintyy samankaltaisia jäätyneitä konflikteja kuin esimerkiksi Ukrainassa nyt tai jo jäsenenä olevan Kreikan ja jäsenyyttä tavoittelevan Turkin konflikti Kyproksella.

Euroopan Unionia on moitittu siitä, että se ei tullut miettineeksi aivan loppuun saakka, mitä se teki tarjotessaan tässä tilanteessa Ukrainalle kaupallisia etuja vahvistavaa assosiaatiosopimusta...EU-taipaleen yksi iso kysymys on esimerkiksi se, minkä kokoinen maa-alue unionin ovella kolkuttelee. Olisiko mukana Krim ja Itä-Ukraina? EU on koettanut pitää ulkorajojaan selkeästi piirrettyinä. Viron ja Venäjän välinen rajasopimus oli vahvistamatta Viron tullessa jäseneksi, mutta muutamia kiistanalaisia kohtia lukuun ottamatta raja oli käytännössä tunnustettu. Kypros on oma tapauksensa. Ukraina olisi kokonaan toisen kokoluokan asia. (Helsingin Sanomat 27.9.2014.)

Kyproksen ja Krimin kaltaiset kiistakysymykset eivät ole Euroopan alueella ennennäkemättömiä. Krimin kriisi on osaltaan tuonut näitä kipupisteitä Euroopassa esiin aiempaa voimakkaammin. Yksi esimerkki on Serbian tasapainoilu Euroopan Unionin ja Venäjän välillä sekä Kosovon kiistakysymys. Pelkästään Euroopan sisältä löytyy Venäjän voimapolitiikan ymmärtäjiä ja tukijoita ja tulevaisuudessa näiden maiden jäsenyys Euroopan Unionissa luultavasti repisi jo ennestään heikkona pidettyä kansainvälisen politiikan päätöksentekoa entisestään.

Koko viime vuoden ajan Serbia pyrki välttämään Venäjän ärsyttämistä. Serbia ei tuominnut YK:ssa Krimin miehitystä. Myöhemmin Serbian hallitus kertoi kuitenkin olevansa sitä mieltä, että Krim on samalla tavoin osa Ukrainaa kuin Kosovo on osa Serbiaa. (Helsingin Sanomat 15.1.2015.)

Serbian mahdollinen unionin jäsenyys toisi siis edelleen lisää jännitteitä EU:n sisälle. Pääkirjoitusten suurin huoli koskien EU:n roolia Ukrainan ja Krimin kriisien yhteydessä vaikuttaisi kuitenkin olevan EU:n päätöksentekokyvyttömyys ja sen hitaus. Lisäksi EU tukeutuu pääkirjoitusten perusteella vahvasti taloudellisten pakotteiden käyttämiseen eikä harkitsekaan esimerkiksi sotilaallisen voiman käyttöä. Taloudellisten pakotteiden merkityksen ja toisaalta sotilaallisen voiman käyttämättömyyden selvyys kriisin ratkaisuksi erottuikin omaksi merkittäväksi näkökulmakseen pääkirjoituksissa, josta tarkemmin seuraavassa kappaleessa.

Kahdessa maaliskuun huippukokouksessa EU-johtajat päättivät, että Venäjän uudet toimet Ukrainan vakauden horjuttamiseksi johtaisivat vakaviin seurauksiin EU:n ja Venäjän välillä monissa talouteen liittyvissä kysymyksissä. Yhdysvallat hyväksyi G7-

maiden huipputapaamisessa vastaavan kannan. Uusien pakotteiden kynnyks on nyt ylittynyt. Luxemburgiin maanantaina kokoontuneiden EU:n ulkoministereiden oli määrä pohjustaa seuraavia pakotteita. Ratkaisut ovat vaikeita, mutta päätöksillä on kiire. Venäjällä on oma aikataulunsa. (Helsingin Sanomat 30.9.2014.)

Pääkirjoituksia lukiessa välittyikin näkökulma, että taloudelliset pakotteet ovat ainoa luonnollinen ratkaisu kriisiin eikä eurooppalaiseen moderniin toimintatapaan kuulu voimapolitiikan käyttäminen kriisien ratkaisemiseksi. Toisaalta osaltaan välittyy myös ajatus siitä, että taloudelliset pakotteet eivät välttämättä ole riittäviä tämän luokan kriisin ratkaisussa ja että Euroopan tulisi harkita kovempien keinojen käyttämistä.

5.2.4 Historiaan vetoamisen mahdottomuus

Neljäntenä kehyksenä esittelen näkökulman, joka korostaa historiaan vetoamisen mahdottomuutta argumenttina Krimin miehittämiseksi. Tällä tarkoitetaan Venäjän historiaan tukeutuvaa perustelua liittää Krim itseensä, koska se on aikanaan ollut osa venäläistä imperiumia ja Neuvostoliittoa. Kehys korostaa perustelun kestättömyyttä jopa satiirin keinoin. Kehyksen tausta-ajatuksena on, että valtioiden rajoja voitaisiin siirrellä käytännössä loputtomasti jos perusteena käytettäisiin sitä, että jokin alue on aikaisemmin kuulunut tietyn valtion hallintaan.

Venäjän presidentti Vladimir Putin esitti torstaina puheessaan liittoneuvostolle Suuren Tarinan, joka vetää vertoja Venäjän kirjallisuuden parhaille saavutuksille. Putinin tarina vei 900-luvun Kiovan Venäjän hallitsijasta Vladimir Viisaasta Venäjän nykyiseen hallitsijaan Vladimir Putiniin, joka on palauttanut venäläisyyden alkukodin eli Krimin niemimaan Pyhän Venäjän yhteyteen. Entäpä jos Suomen virallinen kanta olisi, että Putin on oikeassa? Että Venäjällä vallalla oleva intohimoinen nationalismi on nousussa koko Euroopassa ja että aika on kypsä vahvan kansallisvaltion paluulle, historiallisten vääryyksien oikaisulle? (Helsingin Sanomat 8.12.2014.)

Pääkirjoitus ottaa kannan, jonka mukaan Putinin liittoneuvostolle pitämä puhe on tänä päivänä varsin absurdi. Kirjoituksen mukaan olisi ensinnäkin mahdotonta nähdä, että Suomi ylipäänsä tukisi Venäjän toimintaa Ukrainassa poliittisella tasolla. Vielä

mahdottomampana pääkirjoitus esittää toimintatavan, jossa jokainen valtio alkaisi vaatia itselleen alueita, jotka ovat joskus historian saatossa olleet niiden osana.

Helsingin ja Moskovan yhteinen sävel voisi löytyä nopeasti: Krim on teidän, Viipuri meidän. Ehkä presidentti Sauli Niinistö voisi jo parin vuoden kuluttua pitää historiallisen puheen Suomelle palautetussa Karjalan pääkaupungissa, Pyhäjoelta Viipurin linja-autoasemalle siirretyn Hanhikiven päältä. Niinistö voisi julistaa Viipurin puheessaan, kuinka meidän maaillemme ja meidän kansallemme tämä tapahtuma on erityisen merkityksellinen, koska nimenomaan täällä sijaitsee monikasvoisen mutta yhtenäisen suomalaisen kansan ja keskitetyn Suomen valtion henkinen lähde. Sillä juuri täällä, Viipurissa, muinaisessa Karjalassa, Torkkeli Knuutinpoika perusti linnansa kolmannella ristiretkellä vuonna 1293 ja liitti koko Suur-Suomen kristilliseen perinteeseen! (Helsingin Sanomat 8.12.2014.)

Pääkirjoitus peilaa Viipurin palauttamisen Suomen yhteyteen saavan oikeutuksena jo vuodelta 1293, joka ei kuulosta vakavasti otettavalta argumentilta valtion rajojen siirtämiseksi, eikä ole tarkoitustaan. Oikeastaan aina tämän kehyksen esiintyessä pääkirjoituksissa siinä määrin, että se on selkeästi erottuva kehys, esiintyy se korostetun räväkästi ja pyrkii siten osaltaan luomaan mielikuvaa valtioiden rajojen siirtelystä historiaan vedoten kestävämmänä argumenttina.

Mitä yhteistä on ensimmäisellä joululla ja Krimillä? Ei varmaan kovin paljon, mutta seimen luota pääsee parin aasinsillan kautta Krimin niemimaalle, jos laittaa historian tapahtumat sopivaan järjestykseen. (Helsingin Sanomat 24.12.2014.)

Eikä Krimin miehittäminen tietenkään ole ainoa tapaus, jonka yhteydessä historiaa on käytetty perusteena jonkin alueen valtaamiselle. Viimeistään ensimmäisestä Persianlahden sodasta lähtien Lähi-itä on ollut hornankattila, jossa on historialliseen oikeutukseen tai uskontoon vedoten lähdetty sotimaan.

Lähi-idässä jokaisen osapuolen edustajilla on hyvät perustelut, miksi juuri he ovat kärsineet eniten. Ero syntyy lähinnä siitä, miltä vuosisadalta tai -tuhannelta tarkastelun aloittaa. (Helsingin Sanomat 8.12.2014.)

Historiaan vetoamisen mahdottomuuden kehys esiintyi kahdessa pääkirjoituksessa hallitsevana näkökulmana, mutta oli havaittavissa myös muissa teksteissä eräänlaisena lähtökohtana ja taustakehyksenä. Kehys sisälsi nyt mainittujen lisäksi muitakin esimerkkejä historiasta ja lähes tuhannen vuoden ajalta aina tällä hetkellä vaikuttavaan Krimin miehitykseen asti.

5.2.5 Taloudelliset pakotteet

Taloudellisten pakotteiden kehys tarkoittaa Helsingin Sanomien pääkirjoituksissa esiintyvää näkökulmaa, jonka mukaan taloudelliset pakotteet Venäjää vastaan ovat tärkeä keino Euroopan Unionin taholta vaikuttaa Ukrainan kriisiin ja Venäjän suorittamaan Krimin niemimaan miehitykseen. Taloudellisilla pakotteilla tarkoitetaan tässä yhteydessä esimerkiksi tiettyjen tuotteiden vientikieltoa sekä tiettyjen henkilöiden asettamista heidän liiketoimintansa EU:n alueella kieltävälle listalle. Näkökulma korostaa juuri taloudellisen painostuksen merkitystä sotilaallisen ratkaisun sijasta. Näkökulman voi nähdä tukevan rauhanomaisen ratkaisun syntymistä Ukrainaan käyttämällä ei-väkivaltaisia keinoja. Oli mielenkiintoista huomata, että yksikään pääkirjoitus ei esittänyt konfliktin ratkaisuksi Euroopan Unionin tai Naton toimesta tapahtuvaa sotilaallista painostusta, vaan raja vedettiin Helsingin Sanomissa tiukasti taloudellisten pakotteiden käyttämiseen painostuskeinona Venäjää vastaan.

Venäjän toimiin Krimillä on suhtauduttava vakavasti. Diplomatia ilman todellista painostusta on voimatonta eikä EU voi vastata fyysisellä voimalla uhaten. Keinot ovat ja niiden pitääkin olla taloudellisia. (Helsingin Sanomat 19.3.2014.)

Taloudellisten pakotteiden käyttöönotto Venäjää vastaan painostamismielessä vaikutti konkreettisesti myös Suomeen. Ehkä tunnetuin esimerkki pakotteiden vaikutuksista oli Valio, jonka maitotuotteiden vienti Venäjälle keskeytettiin vientikiellon takia. Suomalainen media lanseerasikin tapauksen seurauksena käsitteen "Putin-tuotteet", joilla tarkoitettiin esimerkiksi venäläisillä merkinnöillä varustettujen juustojen ja muiden tuotteiden myymistä Suomessa tuotteiden suomalaista hintatasoa edullisemmin. Päätöksenteko ensimmäisistä taloudellisista pakotteista Venäjää vastaan kesti kriisin etenemiseen nähden pitkään ja pakotteita arvosteltiin liian kevyinä niiden tultua

voimaan. Radikaalimpana keinona ehdotettiin esimerkiksi Venäjän sulkemista kansainvälisestä SWIFT-maksujärjestelmästä, joka ei kuitenkaan toteutunut.

Länsimaiden vastuulla on saada Venäjä lopettamaan Ukrainan sotilaallinen painostaminen. Laajat talouspakotteet ovat ilmeisesti seuraava käytettävissä oleva keino. (Helsingin Sanomat 15.4.2014.)

Venäjän eristäminen kansainvälisestä yhteisöstä eteni Kevään 2014 mittaan voimakkaammin, kun myös Yhdysvallat alkoi aktiivisesti ajaa asiaa. Venäjä esimerkiksi erotettiin johtavien teollisuusmaiden G8-ryhmästä Ukrainan ja Krimin tapahtumien johdosta ja ryhmä jatkoi toimintaansa G7-nimellä.

Kahdessa maaliskuun huippukokouksessa EU-johtajat päättivät, että Venäjän uudet toimet Ukrainan vakauden horjuttamiseksi johtaisivat vakaviin seurauksiin EU:n ja Venäjän välillä monissa talouteen liittyvissä kysymyksissä. Yhdysvallat hyväksyi G7-maiden huipputapaamisessa vastaavan kannan. (Helsingin Sanomat 15.4.2014.)

Taloudellisten pakotteiden kehys esiintyi pääkirjoituksissa kriisin ratkaisun tai ratkaisun edistämisen vaihtoehtona. Se ei ollut minkään pääkirjoituksen kantava näkökulma, mutta esiintyi useammassa kirjoituksessa eräänlaisena loppukaneettina. Se oli siis ainoa varsinainen kriisin ratkaisuun tähtäävä näkökulma, kun muut pääkehukset pyrkivät enemmänkin analysoimaan itse tilannetta ja sen ympärille kehittyneitä poliittista julkisuutta.

5.3 Toissijaiset kehukset

Tässä kappaleessa esittelen vielä lyhyesti Helsingin Sanomien pääkirjoituksista löydetty kaksi kehystä, jotka esiintyivät pääkehiksiä harvemmin, mutta jotka haluan tuoda kahdesta syystä esiin. Ensinnäkin, molemmat näkökulmat suhtautuvat hyvin kriittisesti Venäjän toimintaan, vaikka pääkehyksistä saattaa informaatioidankäynnin kontekstissa saada kuvan jonkinlaisesta Venäjän informaation hallitsemisen voitosta suhteessa länsimaihin Ukrainan kriisin aikana. Toiseksi, ne ovat omiaan nostamaan tutkimuksen alkupuolella esiteltyjä informaatioidankäynnin käsitteen ominaisuuksia

esiin ja palauttavat mieleen tutkimuksen lähtökohdat ennen teorian ja analyysin yhteenvetoa ja loppupäätelmiä.

5.3.1 Venäjän toiminnan tuomitseminen

Ensimmäinen Helsingin Sanomien pääkirjoitusten toissijaisista kehyksistä liittyy näkökulmaan, joka tuomitsee Venäjän toiminnan Ukrainan kriisin yhteydessä ja erityisesti Krimin niemimaan liittämässä itseensä. Erityisen tästä kehyksestä tekee se, että se ei ollut yhdenkään pääkirjoituksen hallitseva näkökulma, vaan enemmänkin jonkinlainen lähtökohta lähes jokaiselle Krimin valtausta käsittelevälle pääkirjoitukselle. Kehys vaikutti siis kirjoittajan varsinaista näkökulmaa oikeuttavana tekijänä ja taustavoimana. Teksteistä yksikään ei edes vähimmissä määrin yrittänyt ymmärtää Venäjän toimintaa Ukrainassa tai perustella sitä. Pääkirjoitukset esittelivät kyllä Venäjän strategisia ja poliittisia tavoitteita, mutta eivät nähneet niitä oikeutettuina. Informaatiosodankäynnistä puhuttaessa on kuitenkin tärkeää muistaa, että kyse on vain yhden maan yhden median esittämistä mielipiteistä ja näkökulmista. Esimerkiksi venäläisiä tai kiinalaisia sanomalehtiä tarkastelemalla voisivat näkökulmat olla hyvinkin erilaisia.

Merkittävää on myös pääkirjoitusten mielipiteen asettuessa niin, että Ukrainan kriisissä maan hallituksen joukot edustavat "meitä" tai ainakin länsimaiden intressejä, kun Venäjän ja sen tukemien separatistien voitot nähdään vihollisen voitoina.

Ukrainan joukot saavuttivat lauantaina merkittävän voiton taistelussaan Itä-Ukrainan kapinallisia vastaan..Ukrainan lipun nostaminen Slovjanskin hallintorakennuksen katolle oli Kiovan johdolle siksikin tärkeää, että sen separatisteja vastaan käymä niin sanottu terrorismin vastainen operaatio on edennyt hitaasti. Lauantai oli Ukrainan joukkojen ensimmäinen kunnan voitto. (Helsingin Sanomat 8.7.2014.)

Tapahtumia käsitellään teksteissä voimakkaasti Ukrainan näkökulmasta. Pääkirjoituksissa kannettiin huolta esimerkiksi Ukrainan armeijan kaluston heikosta kunnosta, uuden hallituksen heikosta legitimitetistä, Ukrainan vaikeasta tiestä kohti Euroopan Unionin jäsenyyttä sekä yleisesti Ukrainan tilanteen rauhoittumisesta.

Ukraina nähtiin siis monessa mielessä vahvemman Venäjän uhrina. Venäjän politiikka ja toiminta nähtiin puolestaan kansainvälisen lain vastaisena.

Krim on jälleen sotilaspoliittisen pelin kohteena, ja Itä-Ukrainassa soditaan. (Helsingin Sanomat 24.12.2014.)

Yleinen linja vuoden aikana pääkirjoituksissa vaikuttaisi olevan, että Venäjä on toiminnallaan sotkenut lisää vallankumouksen seurauksena jo ennestään sekaisin olleen Ukrainan sisäisiä asioita. Lisäksi Venäjä on rikkonut kansainvälistä lakia ja toisen maailmansodan jälkeisen rauhan ajan Euroopassa. Näistä lähtökohdista Helsingin Sanomien pääkirjoitukset tarkastelevat Krimin miehitystä ja Ukrainan kriisiä sekä tekevät tarjoavat erilaisia näkökulmia niihin liittyen.

5.3.2 Venäjän propaganda Ukrainassa

Toinen pääkirjoituksissa havaituista toissijaisista kehyksistä liittyy Venäjän harjoittamaan propagandaan Ukrainassa. Mainintoja oli harvassa, mutta ne tukevat osaltaan paitsi Venäjän toiminnan tuomitsemisen laajempaa teemaa, myös korostavat ja kertovat esimerkkejä modernista propagandatoiminnasta. Venäjän propagandan perustellaan vaikuttaneen erityisesti Krimin niemimaalla ja Ukrainan itäosissa kriisin aikana. Venäjän perustellaan hyödyntäneen mediaa venäjää puhuvien ukrainalaisten kallistaakseen heidät tukemaan omaa agendaansa. Vähäisistä maininnoistaan huolimatta halusin nostaa kehyksen esiin, koska se on omiaan palauttamaan meidät informaationsodankäynnin käsitteen ytimeen.

Itä-Ukrainan Donetskin ja Luhanskin maakunnissa monet suhtautuvat epäillen Kiovaan. Epäluuloa on lisännyt se, että väestö on valtaosin venäjänkielistä ja seuraa Venäjän televisiota, joka on tehnyt parhaansa Ukrainan nykyjohdon mustamaalaamisessa. (Helsingin Sanomat 8.7.2014.)

Ukrainan väestön, erityisesti sen itäosissa, nähdään siis olevan Venäjän informaationsodankäynnin kohteena. Näkökulma antaa ymmärtää, että kyseessä on

jonkinlainen kilpailu informaation taistelukentillä siitä, kuka saa määritellä yleisen mielipiteen.

Silti myös separatistien kannatus on varsin pientä. Eri arvioiden mukaan heitä kannattaa noin kolmannes väestöstä. Valtaosa suhtautuu molempiin osapuoliin epäillen. Kiovan on voitettava tämä joukko puolelleen, sillä muuten sotilaallinen voitto tarkoittaisi käytännössä miehitykseen verrattavissa olevaa tilannetta. (Helsingin Sanomat 8.7.2014.)

Venäjän propagandan retoriikan korostettiin Krimin miehityksen yhteydessä voimistuneen myös maan rajojen sisällä. Venäjän kerrottiin myös varoittaneen ulkomailla olleita kansalaisiaan, että heidät voitaisiin "epäilyttävien syytteiden" nojalla luovuttaa Yhdysvaltoihin. Voisi kuvitella, että tarkoituksena on pelotella kansalaisia matkustamasta pois maan rajojen sisäpuolelta, jotta he eivät alistuisi länsimaiden näkökulmalle Ukrainan kriisistä.

Viime viikolla toistettu varoitus ei kuitenkaan ollut huonoa huumoria vaan osa Venäjällä yhä voimistuvaa kansallismielisen propagandan vyöryä, jolla on tuettu ensin Ukrainalle kuuluvan Krimin niemimaan liittämistä Venäjään ja nyt venäläismielisiä väkivaltaisuuksia Itä-Ukrainassa. Propaganda oli huono enne Krimille ja on sitä myös muulle Ukrainalle. (Helsingin Sanomat 15.4.2014.)

Venäjän propaganda vaikuttaisikin pääkirjoituisten mukaan hyödyntävän propagandassaan etenkin venäläisten isänmaallisuuden pönkittämistä sekä pelottelevan heitä länsimaiden vaikutusvallan kasvulla. Krimin miehitys esitettiin omille kansalaisille vastatoimena länsimaiden jo pidempään harjoittamalle länsimaiden selkäänpuukotukselle. Seuraavassa joitakin Putinin esittämiä argumentteja, joihin hän on tukeutunut Ukrainan tilanteen perustelemisessa omille kansalaisilleen:

Länsimaat ovat Putinin mukaan vuosia valehdelleet Venäjälle, olleet tekopyhiä ja tehneet sopimuksia Venäjän selän takana, mutta "Ukrainassa läntiset kumppanimme ovat ylittäneet rajan". (Helsingin Sanomat 15.4.2014.)

Ukrainassa "nationalistit, uusnatsit, russofobit ja antisemiitit" kaappasivat helmikuussa vallan. Kiova on kuitenkin "venäläisten kaupunkien äiti" eivätkä venäläiset ja ukrainalaiset voi elää ilman toisiaan. Krim puolestaan on "aina ollut erottamaton osa Venäjää". (Helsingin Sanomat 15.4.2014.)

Samalla jotkut länsijohtajat haluavat pakotteiden määräämisen lisäksi heikentää Venäjää, Putin syytti. Lännen apureina voivat olla Venäjän sisäinen "viides kolonna" ja "kansalliset petturit". Se oli varoitus Putinin venäläisille arvostelijoille.

Venäjän propagandan kehysten voi myös joiltain osin nähdä liittyvän yhteen havaituista pääkehysistä, historian kestämyyteen argumenttina Krimin miehitykselle. Helsingin Sanomien pääkirjoitukset pitävät väitteitä suurilta osin totuuden vääristelynä tai suoranaisena valehteluna korostamalla sanavalintoja sitaattien avulla absurdeina.

Teeseissä Venäjän todelliset turvallisuusintressit yhdistyvät tekaistuihin väitteisiin, kuten venäläisväestöjen vainoon tai Ukrainan hallituksen antisemitismiin. Lopputuloksena on keinotodellisuus, jolla Venäjä antaa itselleen valtuudet Ukrainan kriisiin uudessa vaiheessa organisoida yhä väkivaltaisempia levottomuuksia Itä-Ukrainan venäjänkielisillä alueilla. Venäjän johdon puheiden mukaan Venäjällä on myös oikeus kaataa Ukrainan hallitus sekä määritellä sen valtiomuoto ja ulkosuhteet. (Helsingin Sanomat 15.4.2014.)

Venäjän propagandan kehys on tarpeen mainita myös siksi, että länsimaiden tai Ukrainan hallituksen tapoja vaikuttaa maan itäosien tai Krimin niemimaan kansalaisiin ei juurikaan käsitellä. Informaationsodankäynnin hengessä luultavasti myös näissä toimintatavoissa olisi ylilyöntejä ja totuuden muokkaamista lähettäjiä hyödyttävällä tavalla.

Tässä luvussa olen esitellyt Helsingin Sanomien pääkirjoituksista ajalta 1.2.2014-28.2.2015 kehysanalyysin tuloksena havaittuja kehyksiä. Analyysin tuloksena tunnistettiin viisi pääkehystä, jotka esiintyivät useammassa pääkirjoituksessa osittain tai olivat jopa tietyn pääkirjoituksen keskeisin näkökulma. Lisäksi halusin tuoda informaationsodankäynnin käsitteen kannalta esiin kaksi toissijaista kehystä, jotta lukija

voi liittää tutkimuksen alkupuolella esiteltyjä informaatioidankäynnin käsitteen eri muotoja median toimintaan käytännössä.

Seuraavassa luvussa teen vielä yhteenvedon tutkimuksen alussa esitellyn teoreettisen materiaalin ja nyt aineiston pohjalta nousseiden kehysten perusteella sekä vastaan tutkimuskysymyksiin. Viimeisessä luvussa teen vielä johtopäätökset nyt tehdystä tutkimuksesta sekä pohdin tulevaisuuden tarpeita ja näkökulmia informaatioidankäynnin kontekstissa.

6. Tutkimuksen tulokset

Tässä luvussa tarkastelen edellisessä luvussa tehtyjä kehysanalyysin tuloksia ja vertailen niitä tutkimuksessa esiteltyyn teoriaan. Tutkimusta tässä vaiheessa lukiessa saattaa jo tuntua, että meidän mielipiteisiimme pyritään vaikuttamaan useammastakin eri näkökulmasta. Valtiot, mediatalot, markkinavoimat ja muut tahot käyttävät julkisuutta ja median eri kanavia tähän tarkoitukseen kukin parhaaksi katsomallaan tavalla. Viestin lähettäjän resurssit, vaikutusvalta ja kekseliäisyys ovat avainroolissa sanoman läpimenon kannalta. Teknologian kehittyessä mukaan mielipidesotaan tulee myös uusia toimijoita. Maanpuolustuskorkeakoulun sotilasprofessorin Aki-Mauri Huhtisen (2015, 97) mukaan informaation hallitsemisen pelikentille ovat uutena toimijana tulleet mukaan Googlen ja Facebookin kaltaiset Internet-jätit, jotka voivat osaltaan luoda käyttäjilleen informaatiokuplia, joista he tietonsa saavat. Yksinkertaisimmallaan ilmiö tarkoittaa sitä, että toinen käyttäjä saa hakemastaan ilmiöstä täysin erilaisia tietoja ja näkökulmia kuin toinen.

Vaikka tässä tutkimuksessa tarkastelussa oli 2010-luvulla tapahtuva konflikti, voidaan huomata, että informaationsodankäynnin perusluonne ja tarkoitus eivät ole muuttuneet ensimmäisen Persianlahden sodan ajoista. Tavoitteena on edelleen vaikuttaa ihmismieleen ja laajemminkin kohderyhmän ajattelukulttuuriin julkisuutta ja median eri kanavia hyödyntäen. Keinot sen sijaan ovat muuttuneet ajan mukana ja teknologian kehittyessä. Internetin keskustelupalstoille ja sosiaalisen median eri kanaviin on ilmestynyt trolleja, jotka yrittävät vaikuttaa keskusteluun ja mielipiteisiin esittämällä valheellisia tai provosoivia mielipiteitä. Ammattijournalistien työn muuttuessa entistä hektisemmäksi aikaa faktojen tarkastukselle jää vähemmän kuin aikaisemmin. Tästä syystä journalistit joutuvat myös tukeutumaan yhä enemmän kansainvälisten uutistoimistojen tuottamaan materiaaliin, eikä aikaa tutkivalle journalismille enää ole kuten aikaisempina vuosina.

Informaationsodankäynti ilmiönä ei siis ole uusi asia. Erilaiset propagandajulisteet ovat historiankirjoista tuttuja jokaiselle. Kylmän sodan ajanjakso ja päättyminen ovat edelleen monen muistissa. Kyse on siis ajan, kulttuurin ja teknologian myötä muuttuvasta käsitteestä. Mutta onko maailma muuttunut merkittävästi edellä esitetyistä

ajosta? Millaista on informaatioidankäynti 2010-luvulla? Seuraavaksi esitän lyhyen yhteenvedon kehysanalyysin tuloksista sekä vastaan tutkimuskysymyksiin.

6.1 Kehysanalyysin havainnot

Kehysanalyysin tuloksena havaittiin Helsingin Sanomien pääkirjoituksista ajalta 1.2.2014-28.2.2015 Krimin miehitystä koskien viisi pääkehystä. Nämä kehykset eli näkökulmat korostivat Ukrainan kriisin aiheuttamia pelkoja Euroopassa, Venäjän onnistumista informaatioidankäynnissä kriisin aikana ja vastaavasti Euroopan Unionin heikkoutta, historiaan vetoamisen mahdottomuutta päteväna argumenttina siirtää valtioiden rajoja sekä sitä, että Euroopalle ainoa sen arvojen mukainen tie ratkaista Ukrainan kriisi on käyttää taloudellisia pakotteita näitä arvoja rikkonutta Venäjää vastaan.

Lisäksi nostin teksteistä esille kaksi vähemmän suoraa näkyvyyttä saanutta kehystä, jotka liittyivät Venäjän toiminnan tuomitsemiseen Ukrainassa kaikkien kirjoitusten ajattelun lähtökohtana sekä Venäjän propagandan vaarallisuuteen. Tarkastelen seuraavaksi näitä kaikkia kehyksiä informaatioidankäynnin käsitteen kontekstissa. Ensimmäisenä huomiona kiinnittäisin huomiota kahteen ensimmäiseen pääkehukseen. Venäjän hallinnoima poliittinen julkisuus Ukrainan kriisin ympärillä sekä siitä syntynyt tulevaisuuden pelko Euroopassa kertovat, että Venäjä hallitsi ainakin Helsingin Sanomien pääkirjoitusten mukaan kriisin nykyistä ja tulevaa julkisuutta. Se teki tämän toimimalla sodankäynnin "uudella ja harmaalla" vyöhykkeellä lähettämällä Krimille tunnuksettoman ja pienen erikoisjoukon perinteisen sodankäynnin käsitteen mukaisen armeijan sijasta ja otti näin tilanteen hallinnan itselleen sekasorrossa olevalta Ukrainalta sekä toiminnasta hämääntyneeltä Euroopalta.

Jos tarkastelemme kaikkia seitsemää esiteltyä kehystä, voimme huomata niiden jakaantuvat vain kahteen kategoriaan. Toisen kategorian muodostavat Venäjän aggressiivista toimintaa korostavat kehykset ja toisen puolestaan Euroopan yhtenäisyyttä vaalivat kehykset. Euroopan rajalla oleva Ukraina siis tavallaan törmäytti yhteen nämä kaksi keskenään ristiriitaista tapaa toimia. Mikäli Venäjä olisi suorittanut

samanlaisen operaation esimerkiksi jossakin Aasian naapurimaistaan, yhtä voimakasta reaktioita ei Euroopan puolelta olisi välttämättä tullut.

Ukrainan kriisin kehyksistä on löydettävissä myös yhteneväisyyksiä aikaisemmin tutkimuksessa esiteltyihin kriiseihin. Siinä missä 1990-luvulla maalattiin Saddam Husseinista kuvaa modernin ajan Adolf Hitlerinä, nostettiin Ukrainan kriisin myötä Vladimir Putin Euroopan uudeksi uhkaajaksi ja koko kriisin voi mielestäni nähdä länsimaisissa viestimissä tietyllä tavalla henkilöityvän häneen. Erona tutkimuksen alkupuolella voidaan puolestaan nähdä mediateknologian ja sosiaalisen median aiheuttaman murroksen, joka on luultavasti ainakin osittain vapauttanut tiedonvälitystä ja tehnyt sensuurin vaikeammaksi. Siinä missä Irakin sotien aikana länsimainen lehdistö alistettiin liittouman komppanioiden alaisuuteen, on nyt jokaisella konfliktin osapuolella sotilaista siviileihin mahdollisuus kuvata tapahtumia ja jakaa ne eteenpäin. Tämä ei kuitenkaan tee tiedonvälityksestä automaattisesti mitenkään laadukkaampaa, vaan samaa huolta on kannettava journalististen laatukriteerien toteutumisesta kuin ammattimedioidenkin sisältöjen suhteen.

Lisäksi huomionarvoisena asiana on mainittava tavallisten kansalaisten pääsy tietoon. Pool-järjestelmän luonti ensimmäisessä Persianlahden sodassa tai PR-toimistojen ja Pentagonin yhteistyötä on helpompi tarkastella nyt vuosia myöhemmin, kun tutkijoilla on enemmän tietoa käytössään ja heidän näkökulmansa on laajentunut. Aikamme tuoreita ilmiöitä voi olla näistä seikoista johtuen liian aikaista havainnoida. On myös mielenkiintoista nähdä, minkälaisia tulkintoja tulevaisuudessa tehdään Suomen reaktioista Ukrainan kriisissä. Tutkimuksen alussa viitattiin patriotismin aatteen nousuun Yhdysvalloissa terrorismin vastaisen sodan myötä. Myös Suomessa saattoi Ukrainan kriisin myötä nousta tietynlainen patriotismin ja "talvisodan hengen" aate.

Nyt havaitut kehykset myös vahvistavat käsitystä, jonka mukaan mediat on pyritty Vietnamin sodasta lähtien yhä voimakkaammin integroimaan palvelemaan valtioiden etua. Esimerkiksi nyt tutkitut Helsingin Sanomien pääkirjoitukset olivat mielestäni hyvin paljon linjassa Suomen ja Euroopan linjan kanssa eivätkä millään tavoin yrittäneet rikkoa poliittista konsensusta tai kritisoida länsimaiden toimintaa, paitsi huomauttamalla sen olevan tavoitteiden saavuttamisen kannalta tehotonta ja Venäjän johtaessa poliittista julkisuutta ja Ukrainan kriisin tapahtumien kulkua. Kuten aiempänä

esitin Venäjän propagandaa Ukrainan itäosissa tarkastelevan kehyksen yhteydessä, myös Venäjän media vaikutti ajavan voimakkaasti maan agendaa myös sen rajojen ulkopuolella.

Siinä missä konfliktin osapuolien valtamediat vaikuttivat olevan linjaltaan suhteellisen yhtenäisiä ja omia leirejään tukevia, ei Euroopan Unionin jäsenmaista tai sen jäseniksi pyrkivistä maista voi välttämättä sanoa samaa. Tätä korostettiin Euroopan Unionin heikkoutta ilmentävässä kehyksessä. Poliittisella yhtenäisyydellä ja arvoillakin vaikutti siis olevan rajansa ja osa fyysisesti Euroopassa sijaitsevista valtioista saattoi olla esimerkiksi taloudellisista tai poliittisista syistä kallellaan myös Venäjän näkökulmalle ja ymmärtävän sen toimintaa Ukrainassa. Vaikka siis esimerkiksi sosiaalisen median välityksellä olisikin helpompaa levittää yksittäisiä mielipiteitä, ei niistä ole luultavasti ainakaan suurissa määrin muuttamaan valtakoneiston- ja median hallitsemaa julkisuutta. Voidaan siis todeta jälleen informaationsodankäynnin tapauksessa resursseja. Sosiaalisen median tapauksessa nämä resurssit voisivat tarkoittaa esimerkiksi julkisuudessa mahdollisimman kovaa leimahtavaa sisältöä.

Näennäisestä poliittisesta sitoutumattomuudesta huolimatta informaationsodankäynnin ollessa käynnissä on sillä tapana vetää myös muita toimijoita mukaansa. Näin kävi esimerkiksi talouskriisin polttopisteenä Ukrainan kriisin kanssa samaan aikaan olleelle Kreikalle, jota Venäjä kertoi rahoittavansa mikäli Euroopan Unioni ei sitä tekisi. Informaationsodankäynnin voisikin siis nähdä olevan luonnollinen osa nykyaikaista sodankäyntiä eikä ainoastaan muusta sodankäynnistä irrallinen ilmiö. Tämä on selvää tarkastelemalla pelkästään tässä tutkimuksessa esiteltyjä esimerkkikonflikteja. Informaationsodankäynti on siis vakiinnuttanut paikkansa maailmassa. Teknologian kehittyminen ja yhteisen julkisuuden saapuminen yhä useamman ihmisen taskusta löytyvään mobiililaitteeseen on luultavasti vain korostanut sen tärkeyttä yhtenä keinona saada yliote konfliktissa.

Jos informaationsodankäynti on ainakin tehokkaammassa muodossaan kehittyneiden ja resursseja omaavien valtioiden yksinoikeus, voisi sen kuvitella myös heijastavan jollakin tavalla ihmisten uusien arvojen tuomista taistelukentälle. Vaikka kylmän sodan aikainen suurvaltapolitiikka ei näytä olevan kadonnut maailmassa, saattaa muuttuneiden arvojen myötä keinovalikoimaan olla tullut uusia tapoja toimia. Krimin miehitys oli

suhteellisen veretön ja se toteutettiin hyvin kevyellä joukkojen rakenteella. Voiko olla, että teknologian kehitys ja julkisuuden merkityksen huomaaminen yliotteen saamiseksi on mahdollistanut uusien, verettömimpien taistelukeinojen käytön?

6.2 Vastaukset tutkimuskysymyksiin

Tässä kappaleessa vastaan tutkimuskysymyksiin, jotka olivat:

1. Mitä informaationsodankäynnin käsitteellä tarkoitetaan?
2. Millaisia muotoja informaationsodankäynti on historian aikana saanut ja miten median eri teknisiä kanavia on hyödynnetty sen osana?

1. Sotateknisesti informaationsodankäynnissä on Libickin (1995, 7) kyse vastustajan tiedon saamisen tai sen kulkemisen estämisestä tai rajoittamisesta. Tästä näkökulmasta informaationsodankäynti tarkoittaa esimerkiksi iskuja komentorakennetta tai talousjärjestelmää vastaan, tiedustelutoimintaa, elektronista tai psykologista sodankäyntiä sekä hakkerointia ja kybersodankäyntiä.

Samoilla linjoilla on myös journalisti James Rodgers (2012, 67), joka määrittelee informaationsodankäynnin koostuvan informaation hyödyntämisestä suorassa ja perinteisessä sodankäynnissä. Toisena informaationsodankäynnin muotona Rodgers näkee konfliktin eri osapuolten yritykset vaikuttaa konfliktista tapahtuvaan raportointiin mediassa itselleen suotuisella tavalla, johon myös tässä tutkimuksessa on keskitetty.

Kolmannen näkemyksen tarjosivat (Thussu & Freedman 2003, 57), joiden mukaan informaationsodalla tarkoitetaan teknologisen ja poliittisen ilmapiirin muuttumisen seurauksena syntyneitä uusia sodankäynnin muotoja, jossa informaatio- ja viestintäteknologioita hyödynnetään osana konflikteja ja jossa pärjäävät ne, joilla on resursseja panostaa siihen. Heidän mukaansa informaationsodankäynti on myös perinteisen teollisen sodankäynnin vastakohta.

Jos nämä kaikki näkemykset pyritään yhdistämään yhdeksi määritelmäksi, niin informaationsodankäynti voitaisiin mielestäni määritellä erilaisten tietojen ja

teknologioiden hyödyntämiseksi osana jonkin tahon puolustautumista tai hyökkäämistä toista tahoja vastaan. Informaatiosodankäynti voi tämän tutkimuksen perusteella tukea jonkin toimijan strategiaa suorassa teollisessa sodankäynnissä. Jos puolestaan pohdimme Ukrainan tapahtumia, voi informaatiosodankäynti olla myös konfliktia eteenpäin vievä voima, jota tuetaan perinteisellä, mutta Persianlahden ajoista hienostuneemmalla ja pienimuotoisemmalla sodankäynnillä.

2. Kuten tutkimuksen edetessä on todettu, on informaation hyödyntäminen osana sodankäyntiä ollut luultavasti aina jollain tasolla läsnä. Monelle ovat historiankirjoista tuttuja esimerkit erilaisista propagandajulisteista esimerkiksi toisen maailmansodan ajoilta. Tässä tutkimuksessa olemme kuitenkin rajanneet informaatiosodankäyntiä ilmentävät konfliktit alkamaan 1990-luvulta. Ajankohta on valittu siksi, että se muodostaa taitekohdan modernin lehdistön toiminnassa. Persianlahden sotaa aikaisempi merkittävä ja globaalia huomiota saanut konflikti oli Vietnamin sota, joka aiheutti Yhdysvalloissa merkittävän rauhanliikkeen etenemisen lehdistön tuen siivittämänä. Tässä vaiheessa Yhdysvallat huomasi, että lehdistöä vastaan ei kannata yrittää taistella vaan se kannattaa valjastaa osaksi armeijan toimintaa ja tukemaan sen päämääriä. Näin kävikin Persianlahden sodassa, jolloin Yhdysvaltojen johtama liittouma integroi pool-järjestelmän turvin journalistit julkaisemaan armeijan kannalta suotuisaa materiaalia ja pitääkseen länsimaiden julkisen mielipiteen Yhdysvaltojen toiminnalle suotuisana.

Hieman yli kymmenen vuotta myöhemmin toisen Irakin sodan alkaessa Pentagon laajensi aikaisemmin hyväksi todettua pool-järjestelmää valjastamalla lähes tuhannen toimittajan joukon mukaansa Irakiin. Yhdysvalloissa hallituksen agenda Irakissa tukemaan oli myös valjastettu erilaisia viestintä- ja PR-toimistoja sekä tärkeimpiä mediaorganisaatioita. Internetin laaja käyttö pystyi kuitenkin osittain murtamaan tätä hallituksen koneistoa ja välittämään tietoa myös toisesta näkökulmasta esittäen kuvamateriaalia esimerkiksi taistelujen tuhoamista rakennuksista ja kuolleista ihmisistä.

Internetin kehittyminen vaikuttaisikin olevan informaatiosodankäynnin kannalta eräänlainen taitekohta. Se on osaltaan onnistunut murtautumaan valtamedian dominoiman julkisuuden osaksi ja tarjonnut julkisuuteen materiaalia, joka on ollut valtamedian ulottumattomissa tai se ei ole jostain syystä halunnut sitä esittää. Käytännön konfliktin tasolla ja esimerkkinä internetin läpimurrosta sodankäynnin osana

voisivat toimia arabikevään tapahtumat vuodesta 2011 eteenpäin. Internetin rooli oli merkittävä kansannousujen ja mielenosoitusten organisoimisessa ja tiedonvälittämisessä siten, että mielenosoitusten kohteena olevat hallitukset ja niiden hallinnassa olevat mediat eivät pystyneet reagoimaan tapahtumiin riittävällä nopeudella. Internet onkin kanavana mahdollistanut erilaisen materiaalin levittämisen taistelukentiltä käytännössä koko maailman saatavilla. Merkittävää on myös se, että älypuhelinien yleistyttyä ei materiaalin esittäjän tarvitse olla enää ammattilaisjournalisti, vaan aivan tavalliset ihmiset pystyvät saamaan sanomansa julkisuuteen.

Silti edelleen myös perinteisten medioiden osuus julkisen mielipiteen muodostumisessa on merkittävä, varsinkin sellaisissa maissa joissa kansalaiset luottavat niihin. Esimerkiksi Suomessa Helsingin Sanomat on levikillä mitattuna Suomen suurin sanomalehti. Tässä tutkimuksessa on kehysanalyysiä hyödyntäen käsitelty Helsingin Sanomien Krimin miehityksestä muodostamia kehyksiä. Tuloksena havaittiin erilaisia kehyksiä ja korostuksia, mutta toisaalta taustalla vaikuttavana tärkeänä tekijänä esiintyi Venäjän toiminnan tuomitseminen. Mikäli maan suosituin sanomalehti ajaa tietynlaisia näkökulmia jostakin konfliktista, vaikuttaa se luultavasti myös kansalaisten yleiseen mielipiteeseen konfliktista.

Tässä tutkimuksessa on tarkasteltu informaatioidankäynnin käytäntöjä kolmella eri vuosikymmenellä. En halunnut tehdä Ukrainan kriisin ja Krimin miehityksen tarkastelusta omaa tutkimuskysymystään, vaan näen niiden tarkastelun kehysanalyysiä hyödyntäen olevan samaa historiallista jatkumoa muiden esimerkkikonfliktien kanssa ja että nuo tapahtumat ovat omien erityispiirteidensä kautta osa informaatioidankäynnin kehitystä. Yhtenä merkittävänä tekijänä informaatioidankäynnin kehityksessä voidaankin näiden esimerkkien perusteella pitää teknologian kehitystä. Yhteyksien ja välineiden kehittyessä myös informaation liikkuminen nopeutuu ja se tavoittaa suuremman määrän ihmisiä. Lisäksi julkisuudessa liikkuva informaatio näyttäisi monimuotoistuvan, ainakin vapaan tiedonvälityksen yhteiskunnissa. Näin ollen myös valtion harjoittamat sensuurin muodot tulevat entistä näkyvämmiksi ja useamman tietoisuuteen. Kriittisten näkökulmien ja tiedon lisääntyminen saattaa siis vaikuttaa kulttuuriin laajemminkin ja muuttaa sitä kauttaaltaan.

Globaalin yleisön tavoittaman tiedonvälityksen ollessa vielä suhteellisen uusi ilmiö, on myös merkillepantavaa miten nopeasti informaatioodankäynnin tavat ovat kehittyneet vain muutaman vuosikymmenen kuluessa. Persianlahden ja Irakin sotien aikana harjoitettu median täysi kontrolli on internetin myötä tuonut julkiseen keskusteluun mukaan provokaattoreita ja trolleja, mutta myös poliittisista tekijöistä riippumatonta vapaata tiedonvälitystä.

7. Loppupäätelmät ja diskussio

Tämä tutkimus sai lähtökipinänsä Ukrainan kriisistä ja sen myötä Euroopassa ja Suomessa julkiseen keskusteluun nousseesta informaatioidankäynnin käsitteestä. Käsitteen käytön lisääntyessä tarkoitukseni oli tässä tutkimuksessa esitellä, mitä informaatioidankäynnin käsitteellä tarkoitetaan. Yhtä tärkeää oli myös tarkastella käsitettä sen historiallisessa kontekstissa. Vedin rajan 1990-luvulle ja silloin käytyyn Persianlahden sotaan ja aloitin informaatioidankäynnin muutoksen käsittelyn siitä, koska arvioin tiedonvälityksen olleen ainakin kehittyneissä länsimaissa sillä tasolla, että voidaan puhua globaalit tapahtumat tavoittavasta mediasta. Jonkinlaisena esimerkkimedianä voidaan pitää CNN-kanavaa ja sen kattavaa verkostoa, joka tarjosi tietoa suurissa määrin länsimaisille medioille. Informaatioidankäynnin muuttuminen vuosikymmenten kuluessa sekä asenteiden, kulttuurien ja teknologioiden kehittyessä on ollut merkillepantavaa. Kolmen vuosikymmenen aikana informaatioidankäynti on tämän tutkimuksen esimerkkejä tarkasteltaessa kulkenut toimittajien kontrolloimisesta kokonaisten mediaorganisaatioiden ja PR-toimistojen valjastamiseen osaksi sodankäyntiä.

Tutkimuksen valossa merkittävimmän muutoksen informaatioidankäyntiin näyttää tuoneen internet ja sen tuleminen yhä useampien saatavilla ympäri maailman. Se näyttäisi ainakin jossain määrin tarjoavan ihmisille varallisuudesta riippumatta potentiaalisen kanavan saada viestinsä julkisuuteen. Vaatisi oman tutkimuksensa selvittää, mitkä asiat vaikuttavat siihen mitkä viestit pääsevät julkisuuteen ja mitkä eivät, mutta mahdollisuus niillä kuitenkin on.

Informaatioidankäynti vaikuttaisikin ilmiönä olevan ajan käytäntöihin varsin tehokkaasti mukautuva ilmiö. Parhaimmillaan se hyödyntää tehokkaasti modernia teknologiaa ja pystyy todella vaikuttamaan mielipiteisiin lähettäjänsä eduksi. Tämän päivän informaatioidankäynti vaikuttaisi olevan myös paljon monimutkaisempaa ja pitkäjänteisempää kuin esimerkiksi toisen maailmansodan ja kylmän sodan propagandajulisteet. Se vaatii tekijöiltään yleisönsä tuntemista, luovuutta ja rohkeutta. Onnistuessaan informaatioidankäynti voi tuottaa merkittäviä voittoja ja vähentää esimerkiksi konfliktissa menehtyneiden sotilaiden määrää oleellisesti kuten Krimin miehityksen yhteydessä. Informaatioidankäynti vaatii osittain erilaisia resursseja ja

osaamista kuin perinteinen teollinen sodankäynti, mutta sillä voidaan saavuttaa yhtä merkittäviä voittoja.

Tämän tutkimuksen tutkimusmenetelmänä hyödynsin kehysanalyysiä, jonka tarkoituksena oli paljastaa Helsingin Sanomien pääkirjoitusten kehyksiä eli näkökulmia Krimin miehitystä ja sen jälkeisiä tapahtumia koskien. Valitsin kehysanalyysin tutkimusmenetelmäksi, koska mielestäni se korostaa hyvin tutkimuksen kohteena olevan informaationsodankäynnin luonnetta ja havainnollistaa, että viestit voidaan eri konteksteissa tai eri lukijoiden välillä tulkita erilaisella tavalla. Menetelmän avulla oli mahdollista tarkastella Suomen tärkeimmän sanomalehden näkökantoja. Kuitenkin, moni muu näkökulma Suomesta tai ulkomailta jäi valinnan seurauksena pois ja ne olisivat tutkimuksen kohteena tarjonneet luultavasti myös erilaisia näkökulmia. Pohjimmiltaan tästä on kyse myös informaationsodankäynnissä. Viestin lähettäjällä ja vastaanottajalla on merkitystä sanoman läpimenolle, eivätkä tulokset ole välttämättä samat eri kulttuureiden tai edes eri ihmisten kesken vertailtaessa.

Jos tutkimuksessa mennään vielä syvemmällä, voisi myös tässä esittelemäni Helsingin Sanomista löydetty kehykset asettaa kyseenalaistuksen kohteeksi. Joku toinen olisi saattanut löytää tai korostaa aivan erilaisia näkökulmia. Valitsin kehysanalyysin osittain menetelmäksi juuri sen tulkinnanvaraisuuden vuoksi ja korostaakseni tutkimuksen tärkeimmän käsitteen eli informaationsodankäynnin merkitystä. Mielestäni kehysanalyysi palveli hyvin tutkimuksen tarkoituspäätä ja erilaisia näkökulmia löydettiin pääkirjoituksista. Jos näille näkökulmille pitäisi nimetä jokin yhteinen tekijä, olisi se Venäjän voitto paitsi Krimillä, myös julkisuudessa. Venäjä sai toiminnallaan Euroopasta yliotteen sovellettuaan informaationsodankäyntiä ja perinteistä sotilaallista voimaa sopivassa suhteessa Krimin miehityksen yhteydessä. Eurooppa jäi tavallaan odottamaan, mitä tapahtuu seuraavaksi. Se ei tietenkään johdu pelkästään Venäjän kannalta onnistuneesta sotilaallisesta toiminnasta. Vaikka Ukraina maantieteellisesti kuuluukin Eurooppaan, ei se ole Euroopan Unionin tai Naton jäsen. Euroopan Unionin Ukrainalle tarjoaman assosiaatiosopimuksen myötä lähentyminen olisi kuitenkin ottanut merkittävän askeleen eteenpäin. Edellä mainittujen organisaatioiden jäsenyys olisi tarjonnut Ukrainalle huomattavasti vahvempaa suojaa Venäjää vastaan ja saanut luultavasti myös Helsingin Sanomat vaatimaan pääkirjoituksissaan kovempia toimia Ukrainan auttamiseksi.

Kokonaisuutena olen varsin tyytyväinen nyt tehtyyn tutkimukseen. Pidän erityisen onnistuneena informaatioidankäynnin käsitteen monipuolista avaamista sekä sen tarkastelua eri vuosikymmenten esimerkkikonfliktien kautta. Niiden avulla saatiin hyvin kuvattua lukijalla käsitteen muuttumista teknologian ja kulttuurien toimintatapojen kehittyessä. Tutkimus pysyi mielestäni hyvin aiheessaan ja vastasi tutkimuskysymyksiin riittävän kattavasti. Heikki Luostarisen haastattelu ennen varsinaista menetelmätutkimusta toi myös alan asiantuntijan näkemystä informaatioidankäynnin kehitykseen viimeisten vuosikymmenien aikana. Koska Luostarinen on itse kirjoittanut useita teoksia erityisesti Persianlahden sotaa koskien, pidän hänen mielipiteitään tärkeinä tehdessämme eroa 1990-luvun ja 2010-luvun informaatioidankäynnille.

Tutkimuksen heikkoutena pidän pääkirjoitusten suppeaa määrää, joka oli kyllä riittävä avaamaan Helsingin Sanomien näkökulmia, mutta jätti vielä tilaa useammille mielipiteille Suomessa. Tutkimuksen osaksi olisi voinut ottaa useampia suomalaisia lehtiä eri alueilta laajemman kokonaiskuvan muodostamiseksi. Nyt havaituissa kehyksissä mentiin ehkä liiankin tarkalle tasolle, eikä niitä voi yleistää koskemaan suomalaista mediamaisemaa kokonaisuutena. En ollut ennen tämän tutkimuksen aloittamista perehtynyt kehysanalyysin menetelmänä kuin käsitteen tasolla, joka aiheutti myös haasteita. Löydettyjä kehyksiä pidän kuitenkin relevantteina ja hyvin Helsingin Sanomien pääkirjoituksia kuvaavina.

Mielestäni tutkimus onnistui pureutumaan hyvin ajankohtaiseen aiheeseen, jota ei ollut vielä aloitettaessa paljoakaan pidetty Suomessa esillä akateemista näkökulmasta. Hieman alle vuoden kestäneen tutkimusprosessin aikana näitäkin näkökulmia on kuitenkin alkanut nousta julkisuuteen, luultavasti juuri aiheen ajankohtaisuuden takia. Toivon tämän tutkimuksen toimivan apuvälineenä julkisen keskustelun tulkintaan sekä perusoppaana siihen, mitä informaatioidankäynti on. Käsite ei ole oleellinen ainoastaan suurvaltojen mediapelin ymmärtämiseksi, vaan koskettaa myös monia pienempiä aiheita. Yksi esimerkki voisi olla tässäkin tutkimuksessa esimerkkinä mainitun arabikevään tapahtumien käynnistämä siirtolaistilanne Euroopassa ja sen aiheuttamat kiistat niin Euroopan Unionin kuin sen jäsenmaidenkin sisällä. Kiihtynyt tilanne on Suomessakin johtanut vääristelyjen tietojen levittämiseen julkisuudessa. Esimerkiksi Suomessa sosiaalisessa mediassa levisi huhu, jonka mukaan Helsinki-Vantaalla olisi tapahtunut joukkoraiskaus siirtolaisten toimesta. Poliisi osoitti väitteen

myöhemmin valheeksi, jonka oli tarkoitus aktivoida maahanmuuttovastaisuutta Suomessa.

Lopuksi pohdin vielä tulevaisuuden tutkimuskohteita informaatioidankäynnin kannalta. Käsitteen noustua pinnalle julkisessa keskustelussa tulee se keräämään ympärilleen jatkossa luultavasti myös akateemista tutkimusta nykyistä enemmän. Tässä tutkimuksessa yhtenä havaittuna kehyksenä Helsingin Sanomien pääkirjoituksissa oli näkökulma, joka korosti taloudellisten pakotteiden merkitystä eurooppalaisena ratkaisuna Ukrainan tilanteeseen. Aikaisemmin on todettu informaatioidankäynnin vaativan resursseja, mutta vaatiiko se myös tietynlaista röyhkeyttä tai sopimuksista poikkeamista? Onko informaatioidankäynti ainoastaan suurvaltojen yksinoikeus? Resursseja Euroopan Unionilla luultavasti riittäisi, mutta ovatko aggressiot ylipäänsä keino joita Eurooppa ei enää toisen maailmansodan jälkeen halua nähdä ja välttää niiden käyttöä viimeiseen asti?

Tutkimuksessa esitettiin aikaisemmin, että ainakin Yhdysvallat on palkannut puolustushallintonsa avuksi erilaisia media-alan ja viestinnän ammattilaisia saadakseen julkisen mielipiteen puolelleen sen ollessa jonkin konfliktin osapuolena. Mielestäni olisi tärkeää ja kiinnostavaa selvittää, minkälaisia keinoja näillä ammattilaisilla on käytössään. Nyt tehdyssä tutkimuksessa päädyttiin lähdekirjallisuuteen perustuen lähinnä esittämään, että niiden rooli on ollut merkittävä 2000-luvulta alkaen. Tätä kehitystä ja sen nykytilaa olisi mielestäni tarpeen avata enemmän.

Informaatioidankäyntiä tutkittaessa korostuu mielestäni se, että tutkimuksen on tärkeää pysyä ajan tasalla. Nyt historiankirjoista luettavat esimerkit informaation hyödyntämisestä ja propagandasta ovat suureksi osaksi kadonneet tai ne ovat muuttuneet paljon monimutkaisemmiksi. Tämä johtuu luultavasti ihmisten kriittisyyden kasvamisesta ja saatavilla olevan tiedon lisääntymisestä, eikä julkiseen mielipiteeseen vaikuttaminen ole kovinkaan helppoa tänä päivänä. Keinot ovat niin monimuotoisia, että niiden avaamiseksi tarvittaisiin niiden käytännön toteuttajien kommentteja. Viestintätieteen tulisikin informaatioidankäynnin käsitettä analysoitaessa tehdä jatkossa syvempää yhteistyötä sotatieteiden kanssa, jotta tätä jo Suomeakin koskettavaa käsitettä voidaan ymmärtää entistä tarkemmin tulevaisuudessa.

Lähteet

Ahonen, A 2014: Pietarilaisessa talossa yli 200 ihmistä kehuu työkseen Putinia. Helsingin Sanomat. 17.11.2014. Sanoma Media Finland Oy, Helsinki.

Aliaksandrau, A 2014: Brave new war: the information war between Russia and Ukraine. Index on Censorship. Vol 43:4 2014, Lontoo.

Allan, S & Zelizer B 2004: Rules of engagement. Journalism and war. Teoksessa Allan, S & Zelizer B. (toim.) Reporting war. Journalism in wartime. Routledge, Lontoo - New York.

Boyd-Barrett, O 2004: Understanding. The second casualty. Teoksessa Allan, S & Zelizer B. (toim.) Reporting war. Journalism in wartime. Routledge, Lontoo - New York.

Dutton, W H 2007: Through the Network (of Networks) – the Fifth Estate. Luento 15.10.2007. Oxfordin yliopisto.

Elinkeinoelämän keskusliiton www-sivusto. < www.ek.fi >. Viitattu 4.4.2015.

Galtung, J 2003: Peace Journalism - A Challenge. Teoksessa Kempf, W & Luostarinen, H. (toim.) Journalism and the New World Order Vol.2. Studying War and the Media. Nordicom. Göteborgin yliopisto, Göteborg.

Goffman, E 1974: Frame Analysis: An Essay on the Organization of Experience. Northeastern University Press, Boston.

Halliday, F 1999: Manipulation and Limits: Media Coverage of the Gulf War, 1990-1991. Teoksessa Allen, T & Seaton, J. (toim.) The Media of Conflict. War Reporting and Representations of Ethnic Violence. Zed Books Ltd, Lontoo - New York.

Halminen, L 2015: Tuomioja suututti virolaiset: "Myrsky vesilasissa". Helsingin Sanomat. 15.1.2015. Sanoma Media Finland Oy, Helsinki

Herkman, J 2015: Pelkkää retoriikkaa: Populismien kehukset Helsingin Sanomissa ja Ilta-Sanomissa vuoden 2011 eduskuntavaalien yhteydessä. Media & Viestintä nro. 38/2015. Mevi ry. Tampere.

Huhtinen, A-M 2015: Informaation aseellistaminen ja taistelu identiteeteistä. Teoksessa Luoma-aho, V. (toim.) Läpinäkyvä viestintä. ProCom - Viestinnän ammattilaiset ry. Helsinki.

Israel, K 2014: EW is a game changer in modern contingencies. Journal of Electronic Defense. Vol 37:9 2014. Association of Old Crows, Alexandria.

Jansen, S C 2008: History of Censorship. Teoksessa Donsbach, W. (toim.) The International Encyclopedia of Communication. Blackwell.

Kantola, A 1998: Barrikadeilta brandiksi – Mitä journalisti tekee ja mitä journalistilla tehdään? Teoksessa Kantola, A & Mörä, T. (toim.) Journalismia! Journalismia? Werner Söderström Osakeyhtiö, Porvoo - Helsinki - Juva.

Kempf, W 2003: Conflict Coverage and Conflict Escalation. Teoksessa Kempf, W & Luostarinen, H. (toim.) Journalism and the New World Order Vol.2. Studying War and the Media. Nordicom. Göteborgin yliopisto, Göteborg.

Karvonen, E 2014: Viestinnän tutkimuksen vaihtuvat metaforat. Media & Viestintä. Nro. 37:2 2014. Mevi Ry, Tampere.

Kauhanen, A-L 2015: Miten infosodassa puolustaudutaan? Helsingin Sanomat. 19.1.2015. Sanoma Media Finland Oy, Helsinki.

Keeble, R 2004: Information warfare in an age of hyper-militarism. Teoksessa Allan, S & Zelizer B. (toim.) Reporting war. Journalism in wartime. Routledge, Lontoo - New York.

Korpiola, L & Nikkanen, H 2012: Arabikevät. Avain, Helsinki.

Kujala, T 2012: Lähi-idän mediasota: Journalismin ristipaineet Israelin ja palestiinalaisten välisessä konfliktissa. Tampereen Yliopistopaino Oy - Juvenes Print, Tampere.

Laaksonen, S-M, Matikainen, J & Tikka, M 2013: Tutkimusotteita verkosta. Teoksessa Laaksonen, S-M, Matikainen, J & Tikka, M. (toim.) Otteita verkosta. Verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät. Vastapaino, Tampere.

Libicki, M 1995: What Is Information Warfare? United States Government Printing, Washington.

Lindström, S 2012: Hyvä paha maahanmuutto: kehysanalyysi suomalaisesta maahanmuuttojournalismista. Helsingin yliopisto.

Luostarinen, H 1994: Mielen kersantit. Hanki ja jää, Juva.

Luostarinen, H 1991a: Tätäkö on uusi kansainvälinen tiedotusjärjestys? Teoksessa Luostarinen, H & Nieminen, H. (toim.) Persianlahden sota ja journalismi. Tiedotusopin laitos, Tampereen yliopisto.

Luostarinen, H 1991b: Amerikan ääniä. Teoksessa Luostarinen, H & Nieminen, H. (toim.) Persianlahden sota ja journalismi. Tiedotusopin laitos, Tampereen yliopisto.

Luostarinen, H & Ottosen, R 2001: The Media Gulf War and its Aftermath. Teoksessa Nohrstedt, S A & Ottosen, Rune, (toim.) Journalism and the New World Order Vol.1. Gulf War. National News Discourses and Globalization. Nordicom. Göteborgin yliopisto, Göteborg.

Luostarinen, H 2003: Propaganda Analysis. Teoksessa Kempf, W & Luostarinen, H. (toim.) Journalism and the New World Order Vol.2. Studying War and the Media. Nordicom. Göteborgin yliopisto, Göteborg.

Luostarinen, H 2015. Tampereen yliopisto, professori. Viestinnän, median ja teatterin yksikkö. Haastattelu sähköpostitse. Kysymykset ja haastattelun toteutti Antti Ahonen 18.2.2015.

Nieminen, H 1991: Persianlahden sotako simulaatiota? Teoksessa Luostarinen, H & Nieminen, H. (toim.) Persianlahden sota ja journalismi. Tiedotusopin laitos, Tampereen yliopisto. Tampere.

Nieminen, H & Pantti, M 2009: Media markkinoilla. Johdatus joukkoviestintään ja sen tutkimukseen. Loki-kirjat, Helsinki.

Nohrstedt, S A & Ottosen, Rune 2001: Studying the Media Gulf War. Teoksessa Nohrstedt, S-A & Ottosen, Rune, (toim.) Journalism and the New World Order Vol.1. Gulf War. National News Discourses and Globalization. Nordicom. Göteborgin yliopisto, Göteborg.

Nohrstedt, S A 2009: New War Journalism. Trends and Challenges. Nordicom Review 30/2009. 95-112. Nordicom. Göteborgin yliopisto, Göteborg.

Puolustusvoimien www-sivusto. < www.puolustusvoimat.fi >. Viitattu 28.1.2015.

Rid, T & Hecker, M 2009: War 2.0. Praeger Security International, Westport.

Rodgers, J 2012: Reporting Conflict. Palgrave Macmillan, Hampshire.

Sallinen, P 2014: Virallisen totuuden välttelijät. Journalismi. Nro. 12/2014. Suomen Journalistiliitto, Helsinki.

Salokangas, R 2015: The Shadow of the Bear. Finnish Broadcasting, National Interest and Self-censorship during the Cold War. Teoksessa Bastiansen, H & Werenskjold, R. (toim.) The Nordic Media and the Cold War. Nordicom. Göteborgin yliopisto, Göteborg.

Scrinic, A 2014: Humanitarian aid and political aims in Eastern Ukraine: Russian involvement and European response. *Eastern Journal of European Studies*. Vol 5:2 2014, Romania.

Seppänen J, & Väliverronen E 2012/2013: *Mediayhteiskunta*. Vastapaino, Tampere.

Shehabat, A 2012: The social media cyber war: the unfolding events in the Syrian revolution 2011. *Global Media Journal*. Vol 6:2 2012, The Arab Spring. Sydney.

Thussu, D & Freedman, D 2003: *War and the media*. Sage Publications Ltd, Lontoo.

Timonen, I 1991: Toimittajat pysyvät ruodussa. Teoksessa Luostarinen, H & Nieminen, H. (toim.) *Persianlahden sota ja journalismi*. Tiedotusopin laitos, Tampereen yliopisto. Tampere.

Väliverronen, E 2009: Journalismi kriisissä? Teoksessa Väliverronen, E. (toim.) *Journalismi murroksessa*. Gaudeamus, Helsinki.